



ก การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย*

อุดม จันทิมา**

บทคัดย่อ

พระเครื่องมีพัฒนาการมาจากพระพิมพ์ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังพุทธกาล โดยเกิดจากแนวคิดการสร้างเพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า สังฆเวชนียสถาน เพื่อการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเผยแผ่หลักคำสอน การสั่งสมบุญญาบารมี และเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แนวคิดในการสร้างพระพิมพ์นี้มีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมแต่ละยุคสมัย จนกระทั่งยุคปัจจุบันที่นิยมเรียกว่า “พระเครื่อง” ซึ่งเป็นผลมาจากความนิยมสะสมจนเกิดการแลกเปลี่ยนและเช่าบูชา ทำให้พระเครื่องกลายเป็นวัตถุที่มีมูลค่าทางการตลาดที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนในเชิงธุรกิจ มีรูปแบบการสร้างและแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนเป็นที่มาของคำว่า “พุทธพาณิชย์” ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันมี ๓ ด้าน คือ ปัญหาด้านรูปแบบการสร้างพระเครื่อง ปัญหาด้านการให้คุณค่าพระเครื่อง และปัญหาด้านการกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง ดังนั้น แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยจึงให้ความสำคัญแก่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้ง ๓ ด้าน โดยอาศัยปัจจัยหลัก ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ๒) แนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย และ ๓) แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ซึ่งปัจจัยทั้ง ๓ ประการนี้ต้องทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า และต้องลงมือปฏิบัติตามกรอบแนวทางดังกล่าว จึงจะส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า, สังคมไทย

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง “การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย” หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** นักวิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย



Producing Amulets of Value in Thai Society

Udom Chantima

Abstract

Amulets were developed from votive tablets in the image of the Gautama Buddha after His lifetime in order to commemorate the Buddha, the Four Holy Places of Buddhism, to propagate the Buddhist Doctrines, to accumulate good deeds and merits, and to be spiritual anchors for Buddhist people. The conception of votive tablet productions has changed according to different social and historical contexts, culminating in what is known today as “amulets” – collection items of worship with increasing popularity, leading to exchanges and sales which further increased the items’ market and exchange values. These objects of economic value, which have entirely different conceptions and productions from the past, gave rise to the term “Buddhist commerce”.

This research finds three problematic areas surrounding the production of amulets in Thai society. They include the formats of amulet production, the assignation of values to amulets, and the control regulations of amulet productions. It proposes that in order to produce amulets of value in Thai society, three main factors need to be given special importance. They include: (1) groups or organizations involved in the production of amulets of value; (2) practical standards for producing amulets of value; and (3) practical guidelines to support the production of amulets of value. These three factors need to be systematically integrated; that is, individuals or groups involved in the production of amulets of value need to foster understanding of and participation in the framework of the production, and they need to act according to the terms of the framework in order to ensure the success of creating a true item of value and worship in Thai society.

Keywords : Production of amulets of value, Thai society



๑. ความนำ

การสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันถูกมองว่าเป็นการนำบุคลการ (พระสงฆ์หรือพระเกจิอาจารย์) ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพเชิงพาณิชย์ที่เรียกว่า “พุทธพาณิชย์” ซึ่งอาจจะมีความผิดเพี้ยนไปจากการเผยแผ่พระธรรมวินัยอีกด้วย ดังจะเห็นจากรูปแบบและแนวทางการสร้างพระเครื่องซึ่งมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ปัญหาที่สำคัญของการสร้างพระเครื่องจึงถูกบิดเบือนไว้ คติธรรมหรืออุดมคติที่แฝงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงออกไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้ งานวิจัยที่ผ่านมาสามารถให้คำตอบที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งพบว่ามี ความขัดแย้งกับวิถีความเชื่อในสังคมไทยระหว่างหลักพุทธธรรมกับความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังโดยเฉพาะพระเครื่อง นี้อย่างสิ้นเชิงการปล่อยให้เกิดความคลุมเครือไว้เช่นนี้ อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท และนำไปสู่การฝังรากลึก และจะเกิดวิกฤตศรัทธาและการเข้าใจผิดต่อการสร้างพระเครื่อง ทั้งรูปแบบการสร้างและคุณค่าความสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะถูกบิดเบือนลดทอนลงไปจากความจริงที่แท้ต่อหลักการที่แท้ด้วยเช่นกันเพื่อเสนอแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย บทความวิจัยฉบับนี้จึงตั้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ ๓ ประเด็นด้วยกัน คือ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการและแนวคิดการสร้างพระเครื่องในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษารูปแบบ คุณค่า และปัญหาการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบัน และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไว้เพื่อต้องการทราบว่า ในสังคมไทยปัจจุบันมีรูปแบบการสร้างพระเครื่องเป็นอย่างไร การให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องและคุณค่าของพระเครื่องในสังคมไทยเป็นอย่างไร ปัญหาของการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างไร และถ้าต้องการเสนอแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย

ตามหลักการที่ถูกต้องและรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยในสังคมไทยปัจจุบันนั้นควรให้เป็นไปอย่างไร

๒. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๒.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความหมาย พัฒนาการ และแนวคิดการสร้างพระเครื่อง รวมทั้งศึกษารูปแบบ คุณค่า และปัญหาที่เกิดจากการสร้างพระเครื่องในสังคมไทย โดยประมวลเนื้อหาจากเอกสารทั่วไป เอกสารงานวิจัยและการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาการสร้างพระเครื่องในพระพุทธศาสนาส่วนที่มีความเกี่ยวข้องเชิงลึก ตั้งแต่สมัยพุทธกาลและเชื่อมโยงถึงยุคปัจจุบันในสังคมไทยในประเด็นพัฒนาการของการสร้างพระเครื่อง แนวโน้มในการสร้างพระเครื่องของสังคมไทย ประเด็นปัญหาที่ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งเชิงลบและเชิงบวก ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างพระเครื่องกับหลักพุทธธรรม การสร้างพระเครื่องกับตัวบทกฎหมาย ข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติตามมติของมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และความถูกต้องเหมาะสมตามบริบทในสังคมไทยปัจจุบัน

๒.๒ ขอบเขตด้านบุคคลและองค์กรหรือสมาคม

ในการศึกษาภาคสนามได้กำหนดขอบเขตด้านบุคคลและองค์กรหรือสมาคมที่เกี่ยวข้องดังนี้

(๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เป็นการศึกษาโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยลงพื้นที่สังเกตกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจัยต้องเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินการจัดสร้างพระเครื่อง ได้แก่ องค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินการจัดสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งมีจำนวน ๖ แห่ง แบ่งเป็นภูมิภาคได้ ๖ เขตพื้นที่ ได้แก่ ส่วนกลางในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ



เพื่อศึกษาประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างพระเครื่อง การให้คุณค่า และปัญหาที่เกิดจากการสร้างพระเครื่อง ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยศึกษาและทำความเข้าใจต่อ ความรู้สึกนึกคิดความหมาย แนวทาง และกระบวนการ สร้างพระเครื่องที่กลุ่มคนหรือวัดเหล่านั้นดำเนินการจัดสร้าง โดยเฉพาะการริเริ่ม หลักการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ ในการจัดสร้างพระเครื่องตลอดทั้งแนวคิดการให้คุณค่า ของการสร้างพระเครื่อง รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ ทำการซักถามและการจดบันทึกข้อมูล (Note Taking) โดยการสร้างเครื่องมือแบบบันทึกพฤติกรรมและพฤติกรรม ในการสร้างพระเครื่องในกลุ่มตัวอย่าง ในประเด็นสำคัญ โดยผ่านการตรวจเครื่องมือดังกล่าวจากผู้ทรงคุณวุฒิด้วย

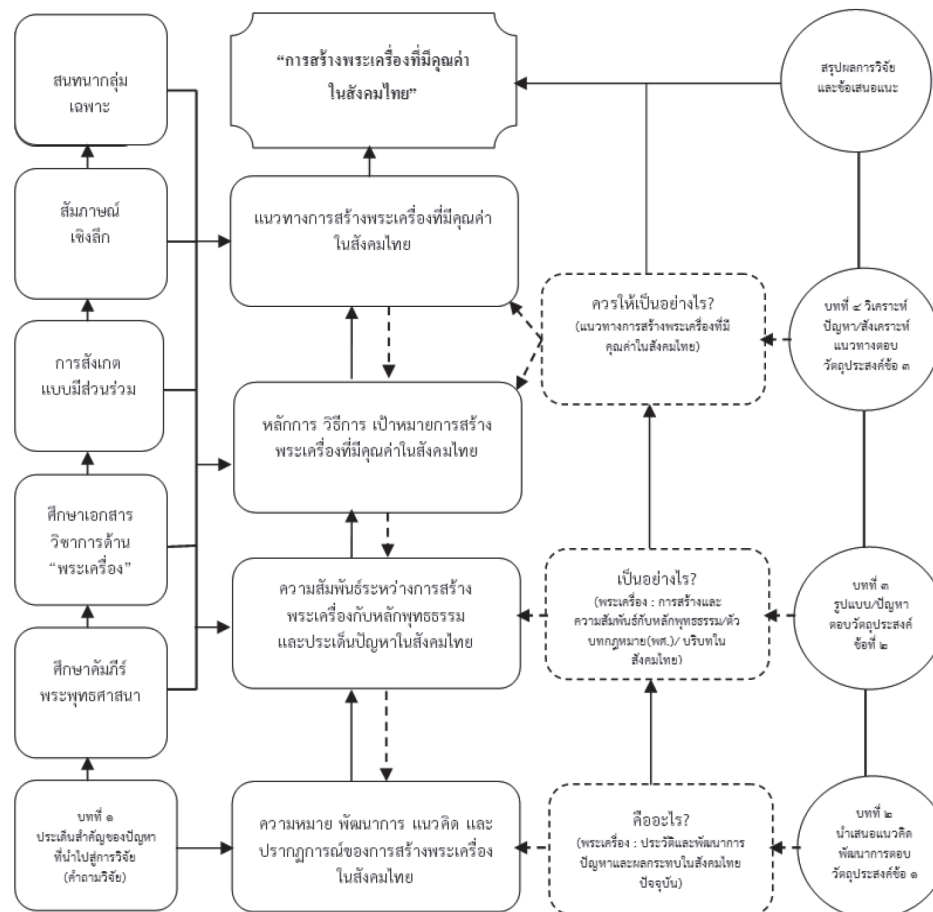
(๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้าน พระพุทธศาสนา ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ที่มีความรู้ความเข้าใจหรือสนใจด้านพระเครื่องในสังคมไทย จำนวน ๑๕ รูป/คน และกลุ่มผู้นิยมพระเครื่อง ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์หรือคฤหัสถ์ที่มีบทบาทเกี่ยวกับการจัดสร้าง พระเครื่องรวมถึงผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระเครื่องหรือ เป็นผู้นิยมพระเครื่อง จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยทั้งสองกลุ่มนี้ แบ่งเป็นการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ตามภูมิภาคของ ประเทศไทยครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย ๕ เขต พื้นที่ ได้แก่ ส่วนกลางกรุงเทพมหานครและภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคตะวันออก และ

(๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งสายวิชาการ กลุ่มผู้นิยมพระเครื่อง และกลุ่มทั่วไป เพื่อ เข้าร่วมสนทนาโดยจัดให้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน ๑ ครั้ง เพื่อสรุปประเด็นที่เป็นประโยชน์นำไปประมวลกับ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยภาคเอกสาร การสังเกตแบบ มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ววิเคราะห์ และ สังเคราะห์สรุปเป็นกรอบแนวทางเพื่อตอบวัตถุประสงค์ การวิจัยที่ตั้งไว้

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และใช้วิธีการวิจัยแบบ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัด ให้มีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ข้อมูลด้านเอกสารในส่วนเอกสารปฐมภูมิ ศึกษาจากคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย และคัมภีร์ชั้นนอรรถกถา ด้านเอกสารทุติยภูมิ ศึกษาจากหนังสือ ตำรา วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์และ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต โดยรวบรวมข้อมูลทั้งหมดนำมาจัด หมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์สังเคราะห์สรุปผลอภิปรายผล และเสนอแนะ วิธีการดำเนินการวิจัยแสดงเป็นขั้นตอนการ ดำเนินการวิจัยได้ตั้งแผนภาพต่อไปนี้



๔. ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการและขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๔.๑ พัฒนาการและแนวคิดการสร้างพระเครื่องในสังคมไทย

การศึกษาเกี่ยวกับกำเนิดและการพัฒนาของพระเครื่อง พบว่า ก่อนที่จะมาเป็นพระเครื่องตามที่เรียกขานกันในปัจจุบัน จุดเริ่มต้นแต่แรกนั้นก็คือ “พระพิมพ์” ถือเป็นต้นกำเนิดของพระเครื่องในเวลาต่อมา พระพิมพ์เกิดในยุคสมัยโบราณ สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไม่นาน พระพิมพ์ตามความหมายของนักวิชาการหมายถึงพระพุทธรูปขนาดเล็กที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการกดประทับด้วยแม่พิมพ์ หรือถ้าเป็นเนื้อโลหะ

ช่างพิมพ์จะใช้โลหะละลายแล้วเทหล่อเข้ากับแม่พิมพ์ (ตรียมปวาย, ๒๕๒๐ : ๑๘-๑๙) การสร้างพระพิมพ์ในยุคแรกนั้น นักวิชาการได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างไว้ว่าเกิดจากแนวคิดเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลตามนัยที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเชื่อว่าการสร้างพระพิมพ์โดยเฉพาะรูปพระพุทธเจ้าถือเป็นการสร้างกุศลที่ยิ่งใหญ่ (ยอร์ช เซเดส์, ๒๕๐๗ : ๓๙-๔๑) จึงมีการสร้างสืบต่อกันมา โดยนับตั้งแต่ยุคก่อนสมัยทวารวดี จวบจนสมัยทวารวดี ศรีวิชัย เป็นต้นมา ซึ่งแต่ละยุคนักวิชาการได้อธิบายลักษณะที่โดดเด่นของพระพิมพ์ไว้ด้วย โดยเฉพาะพระพิมพ์ดินเผาที่สร้างขึ้นในอินเดียและแพร่หลายมาสู่ดินแดนแคว้นทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๗-๙) ซึ่งการค้นพบพระพิมพ์ในสมัยทวารวดีในช่วงเวลาต่อมาโดยเฉพาะข้อค้นพบจากงานวิจัยบางฉบับจะเห็นได้ว่าการ



แบ่งพระพิมพ์ออกเป็น ๒ สมัย เช่นการศึกษาพระพิมพ์ดินเผาสมัยทวารวดี ที่ค้นพบในชุมชนโบราณตามลุ่มแม่น้ำแม่กลองและท่าจีน คือยุคแรกเป็นพระพิมพ์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจากอินเดียแบบอมราวดี คุปตะ และหลังคุปตะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบกับพระพิมพ์ในคาบสมุทรภาคใต้ และพระพิมพ์สมัยทวารวดีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนยุคที่สองเป็นพระพิมพ์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบปาละ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบกับพระพิมพ์ในประเทศพม่า และพระพิมพ์สมัยทริภุญชัยทางภาคเหนือ (ธนภุต ลอยสุวรรณ, ๒๕๔๖ : ๘๓-๘๕) ซึ่งทั้งสองยุคมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานที่เหมือนกันคือการสร้างเพื่อทำบุญและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นแนวความคิดการสร้างพระพิมพ์ตามคตินิยมแบบนี้ได้มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน ประเด็นที่ทำให้พระพิมพ์กลายเป็นพระเครื่อง ซึ่งก่อนจะมาเป็นพระเครื่องมีวิวัฒนาการมาจากพระพิมพ์นั้น นักวิชาการให้ความเห็นว่า เหตุที่เรียกว่า “พระเครื่อง” นั้น เนื่องมาจากคำว่าพระเครื่องที่เรียกขานกันสันนิษฐานว่าน่าจะกร่อนมาจากคำว่า “เครื่องรางของขลัง” ตรียัมปวายให้ความเห็นว่า พระเครื่องเป็นคำที่เรียกโดยย่อซึ่งมาจากคำเต็มว่า “พระพิมพ์เครื่องราง” (ตรียัมปวาย, ๒๕๒๐ : ๒๓) เป็นการนำคำว่า “พระพิมพ์” และ “เครื่องราง” มารวมเข้าด้วยกัน ในข้อนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้ความเห็นว่า พระเครื่องกับพระพิมพ์ ถ้ามองในแง่วัตถุก็คืออย่างเดียวกัน ถ้ามองในเชิงประวัติศาสตร์กาลเวลา อายุ และความเปลี่ยนแปลงไปก็อาจจะแยกส่วนเพื่อมองเห็นพัฒนาการตามยุคสมัยต่าง ๆ (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๓๗ : ๑๓-๑๗) กล่าวโดยสรุปก็คือพระพิมพ์เป็นต้นกำเนิดของพระเครื่อง โดยที่พระเครื่องมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามคติการสร้าง และความนิยมในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย

๔.๑.๑ กำเนิดพระเครื่องในสังคมไทย

จากการศึกษาประวัติพัฒนาการจากพระพิมพ์สู่พระเครื่องจะเห็นว่า หลักฐานบางอย่างที่สำคัญเช่นหลักฐานจารึก

ที่บ่งชี้ว่า คนในสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้น ไม่ได้มีการสร้างพระเครื่องเหมือนดังเช่นปรากฏการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน กล่าวคือวิถีชีวิตคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นไม่มีการแขวนพระเครื่อง แต่นิยมสวมแหวน กำไลข้อมือ ต้มหู ดังจะเห็นได้จากบันทึกของ ลา ลูแบร์ ที่แสดงให้เห็นว่า ยุคสมัยนั้นไม่มีการนำพระพุทธรูปขนาดเล็กมาเป็นเครื่องประดับหรือบูชาแขวนคอกัน มีเพียงแต่การสักตามร่างกายตามความเชื่อในเรื่องของคงกระพันชาตรี การใช้ลูกประคำ คาถาอาคม เพื่อรักษาโรคเป็นต้น อีกทั้งข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ยืนยันได้ว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ยังไม่มีการสร้างพระเครื่องมาแขวนคอเพื่อบูชา ทั้งนี้พระพิมพ์ที่แตกกรุมาเป็นพระเครื่องต่าง ๆ ดังที่เราทราบกันปัจจุบันนี้ ล้วนเป็นการสร้างขึ้นเพื่อเสริมบารมีของเหล่าบรรดาชนชั้นมูลนาย หลังจากสร้างแล้วจึงนำไปบรรจุไว้ในเจดีย์ ซึ่งถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ซึ่งบันทึกของลา ลูแบร์เป็นข้อมูลยืนยันได้เป็นอย่างดี (ลา ลูแบร์, ๒๕๑๐ : ๑๒๐)

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับความเคารพของคนในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ไม่นำพระพุทธรูปมาไว้ที่บ้านแล้ว หลักฐานอีกประการหนึ่งที่ทำให้เชื่อได้ว่า การสร้างพระเครื่องไม่ได้เกิดขึ้นหรือไม่นิยมสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นวัตถุมงคลดังเช่นปัจจุบัน ได้แก่ ข้อพิจารณาในบริบทสังคมที่มีเงื่อนไขของข้อกฎหมายในยุคสมัยนั้นมาเกี่ยวข้องด้วย (เกริกเกียรติ ไพบูลย์ศิลป์, ๒๕๔๗ : ๔๑-๔๔) ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปขนาดเล็กที่เรียกว่าพระพิมพ์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงไม่นิยมใช้เป็นเครื่องประดับหรือนำไปใช้ในลักษณะห้อยหรือแขวนคอบูชาเหมือนอย่างพระเครื่องที่เห็นในปัจจุบัน แต่เป็นการสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธรูปและเป็นการสร้างเพื่อสั่งสมบุญกุศลบารมีของชนชั้นนำในสมัยนั้น สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง แบบศักดินาที่พัฒนามาแต่ก่อนกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์พระเครื่องในสังคมสมัยนั้นอย่างเด่นชัดดังเช่นปัจจุบันแต่อย่างใด ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงจากสังคมศักดินาสู่สังคมทุนนิยมเริ่มปรากฏในยุคกลางสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเริ่มตั้งแต่การเปิดประเทศรับกระแสทางตะวันตก ทำให้เกิดการ



เปลี่ยนแปลงต่อสังคมไทยหลายด้าน รวมถึงเรื่องศาสนา และความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวข้องอันก่อให้เกิดปรากฏการณ์ พระเครื่องในเวลาต่อมา แต่ธรรมเนียมในการสร้างพระพิมพ์ บรรจุกรุเพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลและสืบอายุพระพุทธศาสนา ผู้สร้างได้สร้างไว้ตามธรรมเนียมโบราณนั้นยังคงมีสืบมาถึง ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังหลักฐานการขุดค้นพบ พระเครื่องกรุวัดแก้ววังหน้า ซึ่งในเวลาต่อมาเป็นที่นิยม ในวงการพระเครื่องอย่างเช่น “กรุพระโคนสมอ” (เทพชู ทับทอง, ๒๕๐๘ : ๑๑๘-๑๑๙) และพระพิมพ์ที่สร้าง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอีกคือ “กรุวัดชนะสงคราม” (ค้นพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒) และ “กรุวัดจักรวรรดิราชาวาส” (ค้นพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓) (ดู: เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหา-โกษาธิบดี, ๒๕๓๘ : ๑๔๖) ข้อมูลเหล่านี้เป็นแหล่งข้อมูล ที่ยืนยันข้อสันนิษฐานได้อย่างดีที่ระบุว่าเป็นการสร้างตาม คติที่มีมาก่อนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

กำเนิดพระเครื่องในสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงไม่ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแต่อย่างใด ถึงแม้จะมีการสร้างพระพิมพ์เพื่อบรรจุกรุเป็นพุทธบูชา หรือเป็นการสร้างเพื่อส่งสมบุญกุศลตามมีตามธรรมเนียม ประเพณีนิยม และต่อมาพระพิมพ์ดังกล่าวจะกลายมาเป็น ส่วนหนึ่งของพระเครื่องก็ตาม กำเนิดของพระเครื่องที่แท้จริง ในสังคมไทยเริ่มขึ้นและปรากฏชัดขึ้นในยุคสมัยที่ประเทศ เปิดรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา คือในสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) เริ่มมีปรากฏ การสร้างพระเครื่องไปในลักษณะ ๒ แบบ คือแบบการนำพระพิมพ์เก่าที่บรรจุตามกรุต่าง ๆ มาเป็น พระเครื่อง กับแบบการสร้างพระเครื่องขึ้นมาใหม่ ทั้งให้รูปแบบพระพิมพ์เนื้อผงรูปหล่อต่าง ๆ ขึ้นมาเป็น พระเครื่อง โดยในยุคแรกของการสร้างพระเครื่องนี้ มีทั้ง การสร้างพระเครื่องเพื่อมาแจกจ่าย เป็นของที่ระลึก และ ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างพระบรรจุกรุโดยถือคติตามแบบ โบราณด้วยเช่นกัน ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดและโลกทัศน์ของชนชั้นนำก็คือความนิยมสะสม ของเก่าที่มีเพิ่มมากขึ้นตามลำดับในรัชสมัยนี้ ก็คือการมอง วัตถุทางศาสนาเป็นวัตถุที่มีค่า และเป็นเครื่องประดับ

ประจำกายอันแสดงถึงความเป็นผู้มีฐานะในทางสังคม ปัจจัยที่ทำให้พระเครื่องมีวิวัฒนาการไปอย่างก้าวกระโดด อีกประการหนึ่งก็คือ การเข้ามาของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีการผลิตที่ ทันสมัยในยุคนั้น ส่งผลให้เกิดการสร้างพระเครื่อง ตามรูปแบบการสร้างพระเครื่องในลักษณะที่สามารถนำมา แขนวหรือห้อยคอบูชา ซึ่งความนิยมดังกล่าวนี้มีการ สันนิษฐานกันว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นองค์พระปฐมในการที่ทรงสร้างพระเครื่องและโปรดให้ มีการนำไปเป็นเครื่องประดับติดตัวขึ้นมา โดยปรากฏเป็น หลักฐานว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้าง พระชัยห้อยพระศอ เพื่อพระราชทานแด่พระราชโอรส และพระราชธิดาสำหรับทรงนำติดพระองค์ไปในโอกาสที่ เสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่าง ๆ (หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ๒๕๓๐ : ๓๗๕)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นกำเนิดและพัฒนาการของพระเครื่องในสังคมไทย ที่ชัดเจน ซึ่งในเวลาต่อมาความนิยมสร้างพระเครื่องแบบ พระพิมพ์ ที่ใช้แม่พิมพ์แบบพระ เนื้อดินผงบดต่าง ๆ ที่เคย ทำก่อนหน้านี้ก็เปลี่ยนไป นิยมสร้างเป็นเหรียญมากขึ้น ตามลำดับ เหรียญพระเครื่องที่มีวิธีการผลิตแบบเหรียญ กษาปณ์แล้วสร้างเป็นเหรียญรูปพระพุทธรูปเหรียญแรก ก็คือ “เหรียญพระพุทธรูปชินสีห์” นับเป็นเหรียญพระพุทธรูป เหรียญแรกของประเทศไทย ที่มีอายุความเก่าถึง ๑๒๐ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาล ที่ ๕) โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เพื่อเป็น ที่ระลึกและพระราชทานในงานสมโภช “พระพุทธรูปชินสีห์” ในโอกาสที่เสด็จกลับจากยุโรป (สรพล โสภิตกุล, ๒๕๔๐ : ๑๑) และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพระเครื่องในรูปแบบ พระเหรียญในประเทศไทย ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงอีก ในแง่ด้านของพุทธศิลป์ การสร้างพระเหรียญในเวลาต่อมา จึงมีวิวัฒนาการมาสู่การสะสมแลกเปลี่ยน และมีการเช่าบูชา ซื้อ-ขาย เกิดขึ้นมาตามลำดับซึ่งในส่วนนี้จะได้อธิบาย ในรายละเอียดของพัฒนาการพระเครื่องที่เกี่ยวข้องด้าน พุทธพาณิชย์ต่อไป



๔.๑.๒ พัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับพระเครื่อง ๔ ด้าน

การศึกษากำเนิดและพัฒนาของพระเครื่องในสังคมไทยช่วงต้นนั้น นอกจากจะทำให้เราทราบถึงความเป็นมาของพระเครื่องแล้ว ยังเป็นประเด็นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงในการศึกษาแนวคิด ความเชื่อและทัศนคติต่อพระเครื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เราทราบถึงที่มาที่ไปของการเกิดขึ้นและพัฒนาการความเป็นไปของพระเครื่องในระดับหนึ่ง การศึกษาประวัติและพัฒนาการพระเครื่องยังมีแง่มุมที่จะพิจารณาได้หลากหลายรอบด้าน ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ โบราณคดี เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รวมไปถึงการสื่อสารมวลชน อันมีพัฒนาการที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับพระเครื่องในปัจจุบัน โดยเฉพาะปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นั้น ผู้เขียนเห็นว่าพระเครื่องมีพัฒนาการทั้งทางด้านความคิด และทัศนคติที่หลากหลาย ควรนำมากล่าวไว้เพื่อให้ทราบถึงความโดดเด่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการทบทวนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงไปของพระเครื่องในยุคต่างๆ ที่ก่อให้เกิดข้อคิดที่นำไปสู่การมองพัฒนาการของพระเครื่องในเชิงคุณค่าได้เป็นอย่างดี พัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับพระเครื่องดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้แบ่งพัฒนาการของพระเครื่องผ่านมุมมองในแต่ละยุคออกเป็น ๔ ด้าน ตามหลักฐานที่ปรากฏตามลำดับยุคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) พระเครื่องกับพุทธธรรม

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระเครื่องในสังคมไทยที่ผ่านมาพบว่า แต่เดิมหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท ไม่มีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องพระเครื่องโดยตรง ความเชื่อเรื่องพระเครื่องนี้เกิดจากความเชื่อและความเคารพในพระพุทธองค์ จึงได้สร้างพุทธรูปซึ่งเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า แนวคิดดังกล่าวนี้ยังสะท้อนได้จากความเห็นของนักวิชาการที่เห็นว่าความเชื่อดังกล่าวอาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่อนิกายอื่น เช่น นิกายมนตรยาน ซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์

นอกจากจะมีความเชื่อว่าพระเครื่องเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว ยังมีความเชื่อว่าพระเครื่องนี้เป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้าเพื่อระลึกถึงพระพุทธรูปของพระองค์ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้ทำความดี (พระมหาเชิด เจริญรัมย์, ๒๕๔๑ : บทคัดย่อ) ดังนั้นจะเห็นว่ากำเนิดพระเครื่องในยุคต้น ก่อนจะเรียกกันว่าพระเครื่องนั้นมีจุดกำเนิดมาจากพระพิมพ์ ดังได้กล่าวไว้ข้างแล้วในเบื้องต้น การสร้างพระพิมพ์ในยุคแรก ๆ มีคติการสร้างเป็นไปเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระพิมพ์ในยุคสมัยทวารวดี เมื่อศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี จะพบว่าพระพิมพ์เป็นตัวบ่งชี้เกี่ยวกับลัทธิศาสนาที่เจริญขึ้นในช่วงเวลานั้น ซึ่งมีอิทธิพลทั้งด้านศิลปะและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา (ธนภุต ลอยสุวรรณ, ๒๕๔๖ : ๓-๕) โดยเฉพาะการสร้างพระพิมพ์ในยุคดังกล่าวส่วนใหญ่ล้วนบ่งถึงการสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์และเพื่อบำรุงการถึงสังฆนิยสถาน

นอกจากนี้ การสร้างพระพิมพ์ในระยะแรก ๆ ยังมีเรื่องของวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ตามคติความเชื่อเรื่องปัญจอัตรธาน (ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์, ๒๕๕๕ : ๔๔-๔๕) อีกด้วย อย่างเช่น พระพิมพ์ที่สร้างเป็นรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งห้อยพระบาทภายใต้ร่มพุทธชาจาริกคาถา “เย ธมมา เหตุปภวา” (Ye Dhammā Hetuppabhavā) ซึ่งค้นพบแถบพระปฐมเจดีย์โดยมาก เชื่อกันว่าเป็นฝีมือช่างชาวเมืองทวารวดี (ยอร์ช เซเดส์, หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล แปล, ๒๕๒๖ : ๒๙-๔๒) เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงการสร้างพระพิมพ์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี จาริกคาถา เย ธมมา เหตุปภวา (ขุ.อป. (บาลี) ๓๒/๒๘๖/๓๖) เป็นความนิยมของชาวพุทธในประเทศอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๓ และความนิยมนี้ก็ได้แผ่เข้ามาในดินแดนประเทศไทยด้วย พบแพร่หลายเป็นอย่างมากในเมืองนครปฐมเป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ แม่กลอง และท่าจีนซึ่งคาถา เย ธมมาฯ นี้เองที่เป็นจุดเด่นบ่งบอกถึงการสร้างพระพิมพ์เพื่อจาริกคำสอนที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา



มูลเหตุที่ทำให้มีการสร้างพระพิมพ์ขึ้น นอกจากสร้างเพื่อเป็นปูชนียวัตถุในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังพบว่าหลักสำคัญที่เป็นมูลเหตุของการสร้างมีวัตถุประสงค์สรุปได้ ๓ ประเด็นด้วยกันคือ สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์สังเวชนียสถาน สร้างเพื่อเป็นการทำบุญกุศล และสร้างเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในบริบทอื่น ๆ ของสังคมไทยที่ผ่านมาจะพบว่า การสร้างพระพิมพ์ดินดิบจากคาบสมุทไทย-มลายู ก็มีความเชื่อที่แตกต่างออกไป กล่าวคือมีคติการสร้างขึ้นเพื่อเป็นปรมัตถประโยชน์ หรือที่เรียกว่าเป็นการสร้างเพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ๒๕๒๘ : บทคัดย่อ) จะเห็นว่าการสร้างพระพิมพ์ที่ต่างไปจากคติการสร้างเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาของชุมชนทวารวดีในภาคกลางของไทยก็มีแนวคิดที่แตกต่างออกไปอีก แต่คตินิยมบางอย่างยังคงไว้ให้เห็นจนสืบทอดถึงปัจจุบัน กล่าวคือสร้างเพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา การสร้างพระเครื่องในยุคนี้จึงมีความโดดเด่นเน้นพุทธธรรมเป็นมูลเหตุ จนทำให้เกิดเป็นพระพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก สอดคล้องกับความเห็นในงานวิจัยที่ระบุว่า คติการสร้างพระเครื่องในยุคแรก ๆ คือสมัยทวารวดีมีการพบจารึกคาถา เย ธมมา ทำให้มองเห็นภาพของการนับถือพระพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น การสร้างพระพิมพ์จึงเป็นเจตนาบริสุทธิ์ ได้แก่เจตนาเพื่อสืบทอดคำสอนพระพุทธศาสนา (บุศรา สว่างศรี, ๒๕๔๙ : ๔๙) พระพิมพ์จึงถูกเรียกว่าเป็นปูชนียวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นมามีจำนวนมากมาย ในดินแดนทั่วทุกสถานที่ มีร่องรอยวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระเครื่องที่มีความโดดเด่นด้านพุทธธรรมจึงเกิดขึ้นในยุคแรกของการสร้างพระพิมพ์

(๒) พระเครื่องกับพุทธศิลป์

พุทธศิลป์เป็นศิลปะที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการสร้างพระพิมพ์ รวมถึงการสร้างพระพุทธรูปในสมัยต่าง ๆ คำว่า “พุทธศิลป์ (พุทธศิลปะ)” (Buddhist Arts) หมายถึงผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นงานที่ยอดเยี่ยม หรือเป็น

ศิลปะ ในด้านทัศนศิลป์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธศิลป์ประเภทจิตรกรรม (Painting) ประติมากรรม (Sculpture) และสถาปัตยกรรม (Architecture) ในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้นงานศิลปะประเภทประติมากรรม (Sculpture) (ศิลปะจำพวกจิตรศิลป์ เช่น แกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ หรืองานปูนปั้น เป็นต้น) ที่เกี่ยวข้องกัพระพุทธศาสนา หรือพระพุทธรูปโดยตรง เช่น รูปเปรียบเทียบหรือองค์แทนพระพุทธรูป ที่เรียกว่า “พระพุทธรูป” ท่านเรียกศิลปะประเภทนี้โดยเฉพาะว่า “ปฏิมกรรม” และเรียกพระพุทธรูปว่า “พระปฏิมากร” (ดูรายละเอียดการอธิบายและให้ความหมายนี้เพิ่มเติมได้ใน อานาจ ยอดทอง, ๒๕๕๗ : ๑๑๓-๑๑๔) พุทธศิลป์ในพระพิมพ์ในที่นี้จึงหมายถึงผลงานศิลปะที่ถูกรังสรรค์จากช่างผู้ชำนาญผ่านความคิด ทัศนคติ และความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนามาสู่สัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ลงในองค์พระเครื่อง

ศิลปะที่เป็นแนวคิดในการสร้างให้เป็นรูปสัญลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ให้ปรากฏบนพระพิมพ์ อาจเริ่มจากศิลปะในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในยุคสมัยแรกเริ่มที่มีการสร้างพระพิมพ์เมื่อมีการสร้างพระพิมพ์เกิดขึ้น พุทธศิลป์ในตัวพระพิมพ์ก็เกิดขึ้นมาพร้อมกับแนวคิดการสร้างพระพิมพ์นั้นด้วย และนำไปสู่การสร้างในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระพิมพ์ในยุคสมัยต่อ ๆ มา เป็นการแสดงให้เห็นถึงความคิดรังสรรค์งานศิลปะผ่านวัตถุทางศาสนาเพื่อสื่อให้เห็นความเป็นไปตามเจตนาของผู้สร้าง พุทธศิลป์เป็นไปในลักษณะและรูปสัญลักษณ์ที่สำคัญ ๆ เป็นการถ่ายทอดความเป็นไปตามคติในทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงการไปแสวงบุญยังสังเวชนียสถาน เช่น รูปสัญลักษณ์ตันโพธิ์ ซึ่งหมายถึงเมืองพุทธคยา สถานที่อันเป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธรูป หรือรูปสัญลักษณ์ธรรมจักรในพระพิมพ์ที่หมายถึงเมืองสาวัตถี เมืองที่เป็นการแสดงปฐมเทศนาในสมัยพุทธกาล หรือแม้กระทั่งรูปพระสถูปที่ปรากฏในพระพิมพ์ดินเผาที่สื่อถึงเมืองกุสินารา (ยอร์ช เซเดส์, ๒๕๒๐ : ๓๐-๓๑) เป็นต้น



“พระเครื่อง” ในแต่ละยุคสมัย ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของงานพุทธศิลป์และศรัทธาที่แตกต่างกัน ในประเทศไทยหากจะกล่าวถึงพุทธศิลป์ในพระเครื่องอาจเริ่มต้นในยุคสุโขทัย ดังจะเห็นได้จากพระเครื่องที่มีความยิ่งใหญ่ถึงการทั้งงานพุทธศิลป์และศรัทธา ที่วงการพระเครื่องนิยมในเวลาต่อมา ได้แก่พุทธศิลป์รูปแบบพระร่วงหลังรางปืน ต่อมาในช่วงต้นกรุงศรีอยุธยา พุทธศิลป์แบบพระชินราชใบเสมาก็จัดเป็นความยิ่งใหญ่ถึงการของงานพุทธศิลป์และศรัทธาของคนในยุคนี้ ในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พุทธศิลป์ที่โดดเด่นในพระเครื่องก็คือ “พระขุนแผนเคลือบ วัดใหญ่ชัยมงคล” จัดเป็นพุทธศิลป์ที่ได้รับการกล่าวขานมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พร้อมกันนี้ก็เกิดพุทธศิลป์ที่มีความยิ่งใหญ่ถึงการแบบเรียบง่าย จนกลายเป็น “ตำนานแห่งพระเครื่อง” ก็คือพุทธศิลป์ “พระสมเด็จวัดระฆัง” ซึ่งจัดเป็นมหาจักรพรรดิแห่งพระเครื่องของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ในเวลาต่อมาพระสมเด็จฯ วัดระฆังโฆสิตาราม ได้กลายเป็นพระเครื่องที่มีพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่าและมีความนิยมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการสร้างพระเครื่อง “ล้อพิมพ์พระสมเด็จ” อย่างมากมายอย่างที่เห็นในปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยความศรัทธาในผู้สร้างมาตั้งแต่อดีตการสร้างพระเครื่องในแต่ละยุคจึงมีเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดด้านพุทธศิลป์ด้วย ทุกยุคสมัย ในปัจจุบันทัศนคติที่ยอมรับว่าการสร้างพระเครื่องเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มผู้สร้างพระเครื่องส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่อเรื่องพุทธศิลป์นี้ ทั้งนี้ศิลปะที่ปรากฏในพระเครื่องแต่ละองค์สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของ อาารธรรม และวัฒนธรรมแต่ละยุคสมัย พระเครื่องแต่ละประเภทมีความงดงามทางศิลปะแตกต่างกันทั้งในแง่รูปทรงรวมถึงเนื้อหา มวลสารในการสร้าง (ชายนำ ภาววิมล, ๒๕๓๗ : ๕๑-๕๔) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นพุทธศิลป์จึงเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการจัดสร้างเพื่อให้พุทธศิลป์ขององค์พระมีความสวยงามสมบูรณ์ขึ้น และเพื่อหวังให้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายต่อไปในอนาคต

(๓) พระเครื่องกับพุทธคุณ

คำว่า “พุทธคุณ” ถ้าศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจะมีความหมายที่ค่อนข้างแตกต่างจากพุทธคุณที่เกี่ยวกับพระเครื่อง พุทธคุณในความหมายตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จะหมายถึงพุทธคุณ ๙ พุทธคุณ ๓ และพุทธคุณ ๒ ในแง่ของพุทธคุณ ๙ เป็นการยืนยันถึงพุทธภาวะที่เป็นพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ คือความบริสุทธิ์ทางจิต ความรู้แจ้งเห็นจริง และความมีเมตตากรุณา ในพุทธคุณ ๓ แสดงถึงภาวะของพุทธคุณที่แท้จริงว่าเป็นเรื่องของธรรม มิใช่ความศักดิ์สิทธิ์หรือฤทธิ์ในเชิงลบลับนาล เป็นหลักที่ชาวพุทธต้องนำไปปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุพุทธคุณทั้งสามประการอันเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา และในส่วนพุทธคุณ ๒ แสดงถึงความสัมพันธ์ในการทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้ากับเป้าหมายหลักของการประกาศสังฆธรรม ๒ ประการได้แก่ประโยชน์และความสุขทั้งในระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ (ดูเพิ่มเติมใน ชีโรติ เกิดแก้ว, ๒๕๕๔ : ๘-๓๐)

เมื่อพิจารณาความหมายด้านพุทธคุณในพระเครื่องจากการศึกษาข้อมูลในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าพุทธคุณในความหมายของวงการพระเครื่องในสังคมไทยนั้น บางส่วนตรงกับสาระสำคัญของพุทธคุณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท แต่โดยภาพรวมแล้วจะมีความหมายไม่ตรงกับสาระสำคัญ กล่าวคือพุทธคุณในพระเครื่องเน้นเรื่องของความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิ์อำนาจในเชิงลบลับนาลให้เกิดอานุภาพทั้งเชิงบวกและเชิงลบ พุทธคุณในความหมายนี้แยกออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่ใช้พุทธคุณเพื่อเป็นกุศโลบายโน้มน้าวศรัทธาให้คนเข้าหาศาสนาและปฏิบัติธรรม อีกกลุ่มหนึ่งสื่อความหมายไปในแง่ของความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ทางเดียว ซึ่งหมายถึงอำนาจที่จะเกิดจากพลังจิตที่แน่วแน่ของผู้ปลุกเสกด้วยเวทย์มนต์คาถา พุทธาคม ประกอบพลังอื่น ๆ พลังบารมีของพระพุทธเจ้าหรือผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่องได้แก่พระเกจิอาจารย์เพื่อเพิ่มความเข้มขลังให้แก่วัตถุมงคลที่เรียกกันในการพระเครื่องว่า “พุทธคุณ” (ชีโรติ เกิดแก้ว, ๒๕๕๔ : ๔๘-๕๔) ประเด็น



ดังกล่าวนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นที่มาของพุทธคุณ ตามความหมายที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับพระเครื่อง โดยมีจุดเริ่มต้นในสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ที่ถือพุทธคุณในพระเครื่องเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ และความเชื่อในเรื่องพุทธคุณนี้ยังส่งผลมาสู่สังคมไทยในเวลาต่อมา

การสร้างพระเครื่องในยุคต้นที่เรียกว่า พระพิมพ์ ส่วนหนึ่งเป็นการสร้างเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาตามความเชื่อในเรื่องอันตรายตามทีกล่าวไว้ข้างต้น ต่อมาในยุคกรุงศรีอยุธยาการสร้างพระพิมพ์มีคติการสร้างของเจ้านายที่เชื่อในเรื่องกุศลกรรม เป็นการสร้างเพื่ออุทิศส่วนกุศลและสังสมบุญบารมี ดังนั้น ช่วงนี้การกล่าวถึงพุทธคุณจึงไม่ปรากฏในหลักฐานว่าด้วยการสร้างพระพิมพ์หรือพระเครื่องอย่างชัดเจน กาลต่อมาเมื่อแนวคิดการสร้างพระเครื่องได้เปลี่ยนไปจากความเชื่อที่เน้นการเข้าถึงพระนิพพาน เป็นการเน้นในเรื่องการตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ให้เกิดความรู้สึกว่ามีความปลอดภัยในชีวิต สะท้อนออกมาในรูปแบบของพุทธคุณด้านคงกระพันชาตรี มากกว่าคำนึงถึงการสืบทอดศาสนาหรือการสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา แนวคิดเกี่ยวกับพระเครื่องกับพุทธคุณนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและพัฒนาการมาได้ไม่นาน ถ้าวาโดยการสร้างพระเครื่องในลักษณะที่อ้างอิงพุทธคุณแล้วคลาดปลอดภัย เป็นต้นก็จะเริ่มเห็นแนวคิดการสร้างในลักษณะของความเป็นพุทธคุณอย่างชัดเจนในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา และต่อมาในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาเป็นพระพุทธศาสนาแบบนุชนิยม ที่ไม่เน้นการเข้าถึงพระนิพพาน แต่เน้นในเรื่องความสำเร็จที่สามารถสร้างขึ้นได้ในปัจจุบันชาติ ผลที่ตามมาก็คือ มีลักษณะเป็นการสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ให้ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต (ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์, ๒๕๕๕ : ๔๓) ในยุคนีการสร้างพระเครื่องจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นในรูปแบบของ “พุทธคุณ” ที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

(๔) พระเครื่องกับพุทธพาณิชย์

การสร้างพระเครื่องยุคแรก ๆ เกิดจากคติความเชื่อการสร้างพระเครื่องด้วยเจตนาที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนา เป็นต้น ต่อมาได้กลายเป็นการสร้างพระเครื่องเพื่อหาเงินจุดเริ่มต้นของการใช้เงินในส่วนของพระเครื่องนี้เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อพระเครื่องเป็นสิ่งที่มีความต้องการเพื่อสะสม ความนิยมและชื่นชอบในพุทธศิลปะและพุทธคุณด้าน ๆ ต่าง เป็นปัจจัยนำมาสู่การสะสมแลกเปลี่ยนและซื้อขายในเวลาต่อมา ทำให้ถูกมองว่าการสร้างพระเครื่องได้ใช้รากฐานความศรัทธาเดิมในสังคมเป็นทางไปสู่ธุรกิจที่มีผลประโยชน์ทางการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องเกิดผลกระทบในแง่ความเป็นพระพุทธศาสนา (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการแนวคิดจากพระพิมพ์มาสู่พระเครื่องในบริบทของพุทธพาณิชย์และประเด็นที่ว่าด้วยความหมายความสำคัญระหว่างพระเครื่องรางของขลังกับพุทธพาณิชย์ได้ใน บุศรา สว่างศรี, ๒๕๔๙ : ๔๙-๖๓) เมื่อการซื้อขายพระเครื่องเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอิทธิพลของสื่อที่ทำให้เกิดความนิยมแพร่ขยายไปอย่างกว้างขวางซึ่งผลกระทบจากการขยายตัวของวงการพระเครื่องดังกล่าวนี้จึงแปรเปลี่ยนไปในเชิงพุทธพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญได้แก่ กลุ่มผู้สร้าง กลุ่มนักขาย และกลุ่มผู้ซื้อ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้กลายเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาจนเป็นที่มาของคำว่า “พุทธพาณิชย์” (ชายนันท์ ภาววิมล, ๒๕๓๗ : ๕๕-๗๘) พุทธพาณิชย์ คือ กระบวนการค้าขายความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยใช้วัตถุหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ แสวงหาผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ เป็นการใช้จ่ายเงินเพื่อแสดงออกซึ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับพระพุทธศาสนา หนึ่งในลักษณะความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันนั้นก็คือการเข้าบูชาพระเครื่องและพระพุทธรูป (สงคราม สุเทพากุล, ๒๕๕๖ : ๖) พระเครื่องจึงกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งของศาสนวัตถุในสายตาของคนภายนอกที่มองปรากฏการณ์การซื้อขายแลกเปลี่ยนเข้าพระเครื่องนี้ว่า



เป็น “พุทธพาณิชย์” ข้อมูลในงานวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเช่าบูชาพระเครื่อง ผู้เช่ามักนิยมเช่าพระเครื่องเก่ามากกว่าพระเครื่องใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวคิดที่ถูกที่ควรในการเช่าบูชาพระเครื่องของพุทธศาสนิกชน คือควรมีวัตถุประสงค์ในการเช่าพระเครื่องเพื่อเป็นการอนุรักษ์พุทธศิลป์ และเพื่อเป็นสิริมงคลมากกว่าการเก็งกำไรหรือในทางพุทธพาณิชย์ (นิธินันท์ วิภูศิริ, ๒๕๕๔ : ๑๔๒-๒๕๖) หลักของตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาดทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่า “หากผู้ผลิตสามารถทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าคุณค่าของตนแตกต่างจากผู้ผลิตรายอื่นได้มากเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่มอำนาจผูกขาดได้มากเท่านั้น และผู้ผลิตที่ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูง จึงจะสามารถตั้งราคาขายที่สูงได้” ซึ่งในหลักการดังกล่าวนี้ทำให้สามารถสะท้อนมุมมองความเป็นจริงของวงการพระเครื่องได้เป็นอย่างดี

พระเครื่องจึงได้กลายมาเป็นสินค้าที่มีคุณค่าทางพาณิชย์สูง มูลค่าของวัตถุดิบที่ใช้เป็นส่วนผสมของพระเครื่องกับมูลค่าทางการค้าของพระเครื่องมีความแตกต่างกันมากนัก จากเดิมพระเครื่องมีคุณค่าทางด้านศรัทธาที่ไม่สามารถตีราคาเป็นจำนวนเงินได้ แต่ในปัจจุบันคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจกลับเข้ามาตีราคาพระเครื่องเป็นจำนวนเงินเพิ่มขึ้นมาด้วยจนกล่าวได้ว่า “พระเครื่อง” กลายเป็นวัตถุที่มีคุณค่าในเชิงพาณิชย์สูง และวงการพระเครื่องได้พัฒนากลายมาเป็น “ธุรกิจพระเครื่อง” นั่นเอง ธุรกิจพระเครื่องจึงเป็นธุรกิจที่มีมูลค่าสูงและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ดังที่ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้เคยระบุว่า มูลค่าของธุรกิจพระเครื่องขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่มีมูลค่าสูงเกือบ ๑๐,๐๐๐ ล้านบาท มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่มีมูลค่าสูงเกือบ ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท และได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องแบบทวีคูณในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้ธุรกิจพระเครื่องมีมูลค่าสูงถึง ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท และมีการคาดการณ์ว่าจะทรงตัวในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีมูลค่าประมาณ ๔๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยที่ราคาของพระเครื่องรุ่นที่เป็นที่นิยมก็ยังคงมีการปรับตัวสูงขึ้นตามลำดับ (สุพร ถาวรพานิช, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://](http://www.siamintelligence.com/thailand-buddhist-land-and-amulet-business/)

www.siamintelligence.com/thailand-buddhist-land-and-amulet-business/ [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐]) จากพัฒนาการที่เป็นไปเช่นนี้จึงทำให้ถูกมองว่าการสร้างพระเครื่องมีแนวคิดที่ผิดไปจากหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง

ปรากฏการณ์พระเครื่องที่เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “พุทธพาณิชย์” เริ่มปรากฏชัดและมีการใช้คำนี้ในทางวิชาการมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดผลกระทบตามมาหลาย ๆ ประการด้วยกัน จากค่านิยมในการสะสมพระเครื่องพระบูชาดังกล่าวนี้นี้ได้ก่อให้เกิดธุรกิจซื้อขายพระเครื่องและพระบูชาซึ่งมักจะเรียกธุรกิจนี้กันโดยทั่วไปว่า “ตลาดพระ” ในอดีตธุรกิจนี้เป็นธุรกิจเล็ก ๆ ที่ยังไม่มีมีการดำเนินการเป็นระบบมากนัก เช่น แผงพระ หรือ ร้านค้าพระเล็ก ๆ ตามตรอกซอย ต่อมาเมื่อสังคมไทยมีความนิยมในการสะสมพระเครื่องมากขึ้น ธุรกิจนี้จึงมีพัฒนาการมาตามลำดับ จนนำไปสู่การดำเนินธุรกิจอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีการก่อตั้งชมรมพระเครื่อง หรือศูนย์พระเครื่อง เพื่อดำเนินธุรกิจอย่างเป็นระบบ ทั้งที่ตั้งอยู่ในอาคารพาณิชย์ทั่วไป หรือตั้งอยู่ในห้างสรรพสินค้า ทั้งในกรุงเทพมหานครและตามหัวเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งธุรกิจการซื้อขายพระเครื่องและพระบูชานี้ได้เป็นจุดกำเนิดให้มีธุรกิจต่อเนื่องอีกมากมาย เช่น ธุรกิจสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และธุรกิจเลี่ยมพระ เป็นต้น เมื่อเกิดปรากฏการณ์พุทธพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบในสังคมไทยปัจจุบันเช่นนี้ คำถามที่ตามมาก็คือเราจะทำอย่างไรให้ปรากฏการณ์เหล่านี้ดำเนินไปด้วยกันได้พร้อมกับการรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้อย่างมีคุณค่า โดยที่เน้นคุณค่าจากพุทธธรรม พุทธศิลป์เป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม แม้ปัญหาเกี่ยวกับพุทธพาณิชย์จะมีผลกระทบในแง่หลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในแง่ของความคิดย้อนแย้งและความเห็นที่แสดงถึงความไม่ถูกต้องในการสร้างพระเครื่องในปัจจุบัน ในแง่หนึ่งนั้นนักวิชาการก็ได้ให้ความสำคัญและแสดงให้เห็นว่า แม้ปัจจุบันจะพบว่าการสร้างพระเครื่องจะมีปัญหาในแง่พุทธพาณิชย์ แต่การสร้างพระเครื่องก็ยังคงเป็นเรื่องที่พอยอมรับได้ในแง่ของ



การสร้างเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา โดยแยกและวิเคราะห์ให้เห็นว่าการสร้างพระเครื่องอย่างไรจึงถูกตามหลักคิดทางพระพุทธศาสนาและการสร้างพระเครื่องอย่างไรที่เป็นพุทธพาณิชย์ที่ผลกระทบต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาซึ่งพุทธศาสนิกชนควรวางท่าทีกับการสร้างพระเครื่องให้ถูกต้องเหมาะสมได้โดยพิจารณาจากเจตนาการสร้างเป็นหลัก กล่าวคือความเป็นพุทธพาณิชย์หรือไม่เป็นขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นที่ตั้งสำคัญ (บทบรรณาธิการ, ๒๕๖๐ : ๗-๙) ซึ่งเจตนาอันเป็นกุศloyมทำให้การสร้างพระเครื่องไม่ใช่เรื่องของพุทธพาณิชย์

พัฒนาการของการเกิดขึ้นของการสร้างพระเครื่องตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน เมื่อศึกษาถึงเหตุปัจจัยในแง่ของการสร้างแต่ละยุค จะทำให้เกิดภาพแห่งความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างพระเครื่องกับพุทธธรรมความสัมพันธ์ระหว่างพระเครื่องกับพุทธศิลป์ความสัมพันธ์ระหว่างพระเครื่องกับพุทธคุณ และความสัมพันธ์ระหว่างพระเครื่องกับพุทธพาณิชย์ และเมื่อมองถึงความสัมพันธ์ที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เห็นคุณค่าของพระเครื่องทั้งอดีตและปัจจุบัน ก็คือพัฒนาการด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นศิลปะที่ทรงคุณค่าตลอดกาล เพราะพุทธศิลป์นอกจากจะให้ก่อเกิดความหมายด้านการรังสรรค์ศิลปะต่าง ๆ ที่สื่อถึงความเป็นพระพุทธศาสนาในบริบทของสังคมในยุคต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ที่ทรงคุณค่าในยุคนั้น ๆ แล้วศิลปะที่เกิดจากการรังสรรค์สร้างในองค์พระเครื่องแต่ละยุคแต่ละสมัยทำให้มองเห็นถึงแนวคิด ทศนคติ และวิธีการสื่อให้เห็นถึงความนึกคิดและความเป็นในบริบทสังคมในแต่ละยุคได้เป็นอย่างดี ประเด็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพระเครื่องในฐานะเป็นสื่อสัญลักษณ์พบว่า พระเครื่องได้เป็นตัวแทนพระรัตนตรัยให้ระลึกถึงสิ่งดีงามและคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นรากฐานของศิลปวัฒนธรรม (พระจิรวรรณ ภททาธุโธ, ๒๕๕๘, ๑๔๒-๑๖๖) ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าดังกล่าวก็คือ “พุทธศิลป์” นั่นเอง

ภายใต้กระแสพุทธพาณิชย์ที่มีความรุนแรง และก่อให้เกิดผลกระทบต่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา การสร้างพระเครื่องในปัจจุบันจึงมีพุทธศิลป์เป็นปัจจัยสำคัญ ที่อาจกล่าวได้ว่า น่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทในฐานะสื่ออันนำไปสู่การสร้างสรรคความหมายที่แท้ตามหลักพุทธธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จากการศึกษาพัฒนาการดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายสรุปเป็นแผนภูมิแสดงถึงพัฒนาการของพระเครื่อง จากพุทธธรรมสู่พุทธพาณิชย์ โดยมีพุทธศิลป์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างคุณค่าให้เกิดต่อพระพุทธศาสนาได้ ในขณะเดียวกันพุทธพาณิชย์แม้ว่าเป็นวิถีทางโลก แต่ก็มีคุณค่าแฝงในลักษณะที่เป็นพื้นเพหนึ่งที่จะเป็นเครื่องช่วยค้ำชูพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย พุทธศิลป์ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในฐานะสื่อที่ได้ถูกสร้างสรรคสืบทอดกันมาทุกยุคทุกสมัย มีพัฒนาการในลักษณะแสดงออกเป็นรูปสัญลักษณ์แทนศาสนา มีรูปแบบที่หลากหลายอันเกิดจากแนวคิด ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาผ่านงานทางด้านศิลปะจากช่างผู้ชำนาญ โดยปรากฏเป็นรูปลักษณ์อันวิจิตรงดงาม ทำให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และคติธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พุทธศิลป์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างคุณค่าให้เกิดต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้โดยผ่านการสร้างพระเครื่อง ในขณะเดียวกันกระบวนการอันเกิดจากพุทธพาณิชย์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของทางโลกที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพระเครื่อง (วัตถุมงคลหรือวัตถุนิคม) และพระพุทธศาสนา (หลักคำสอน) แ่งด้านที่อิงอาศัยกันอย่างแยกไม่ออกและมีความชัดเจนมากขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน การนำพุทธศิลป์ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องจักรสำคัญที่นำไปสู่การอิงอาศัยหรือการใช้พุทธพาณิชย์ซึ่งเปรียบเสมือนพื้นเพหนึ่งเพื่อช่วยจรรโลงและค้ำชูพระพุทธศาสนา และพัฒนาไปสู่การเข้าถึงธรรมแท้ได้เช่นเดียวกัน หากทุกฝ่ายร่วมมือกันคิดและแสดงวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสมอย่างเป็นระบบ ให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทยอย่างเหมาะสมต่อไป



พัฒนาการของพระเครื่องในสังคมไทยตั้งแต่ยุคต้นจนถึงปัจจุบัน เราสามารถมองเห็นปรากฏการณ์ของพระเครื่องได้ในแต่ละยุค และอาจจำแนกจุดเด่นที่แฝงอยู่ในแต่ละยุคตามที่คุณเขียนได้นำเสนอไว้ ๔ ประการด้วยกัน คือ ยุคต้นกำเนิดซึ่งมีพัฒนาการจากพุทธธรรม พระเครื่องหรือพระพิมพ์ในยุคต้นนี้จึงโดดเด่นด้าน “พุทธธรรม” ยุคต่อมาคือการมองพระเครื่องในแง่ “พุทธคุณ” เช่น ความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ พระเครื่องจึงเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องรางของขลังที่มีไว้เพื่อปลุกขวัญกำลังใจสู้รบยามสงคราม ถือเป็นการโดดเด่นของพระเครื่องในยุคนี้ ต่อมายุคที่นิยมพระเครื่องเป็นเรื่อง “พุทธศิลป์” ความนิยมในราวสมัยปลายรัชกาลที่ ๔ แม้ว่าการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์จะมีการกล่าวถึงความเป็นพุทธศิลป์มาตามลำดับ เพราะพุทธศิลป์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับการสร้างพระเครื่องมาแต่แรกเริ่มก็ตาม แต่ในส่วนบริบทของสังคมไทยยุคสมัยที่จัดว่าพระเครื่องโดดเด่นในด้านพุทธศิลป์มากที่สุด เห็นได้จากความนิยมและเก็บสะสมค้นหาไว้เป็นสมบัติส่วนตัว จนกระทั่งมาสู่ยุคปัจจุบันที่โดดเด่นชัดเจนที่สุดก็คือ “พุทธพาณิชย์”

ความนิยมและความสนใจในพระเครื่องของสังคมไทยเริ่มปรากฏชัดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้พระเครื่องได้รับความนิยมมากขึ้น มีการตื่นตัวที่จะศึกษาพระเครื่องอย่างเป็นระบบ เริ่มมีการจัดหมวดหมู่พระเครื่องรูปแบบและชนิดของมวลสารที่ใช้สร้างพระเครื่อง เมื่อเกิดความนิยมมากขึ้น คติการสร้างพระเครื่องก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมตามยุคตามสมัย ความเปลี่ยนแปลงความนิยมของพระเครื่องนำไปสู่การขยายตัวของความต้องการพระเครื่องและกลายมาเป็นธุรกิจพระเครื่องหรือที่เรียกว่าพุทธพาณิชย์ ซึ่งต่อมาจัดเป็นธุรกิจที่มีเงินหมุนเวียนจำนวนมาก ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมไทยที่มาพร้อมการสร้างพระเครื่องดังกล่าวสะท้อนให้เห็นผลประโยชน์จากการสร้างพระเครื่องได้อย่างหลากหลาย จะเห็นได้จากการเข้าการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนพระเครื่อง ซึ่งจัดเป็นยุคที่รวมทุกอย่างเข้าไว้ด้วยกันอย่างครบถ้วนคือพุทธธรรมพุทธศิลป์ พุทธคุณ

พุทธพาณิชย์อย่างมีนัยสำคัญในแง่ด้านต่างๆ ไปตามบริบทสังคม ทศนคติ และวัฒนธรรมในสังคมไทย

๔.๒ รูปแบบ คุณค่า และปัญหาการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๒.๑ รูปแบบการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบัน

จากการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงปัญหาทั้งเก่าและปัญหาใหม่ ปัญหาเก่าที่เกิดขึ้นสะสมมาเป็นเวลานานที่มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและองค์กรคณะสงฆ์ในสังคมไทย ก็คือหลักคำสอน การสร้างพระเครื่องที่มีการเบี่ยงเบนความเชื่อและศรัทธาไปในลักษณะความงมงายผิดเพี้ยนไปจากหลักคำสอนพระพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความไขว้เขวต่อหลักคำสอนที่แท้ ในขณะที่เดียวกันผลกระทบที่เกิดขึ้นในวงการพระเครื่องเองก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน เช่น ปัญหาการสร้างพระเครื่องขึ้นมาเลียนแบบพระเครื่องเดิม ทำให้วงการพระเครื่องเกิดผลกระทบในแง่ของตัวพระเครื่องที่มีมูลค่าทางการซื้อขายแลกเปลี่ยน

นอกจากนี้ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นก็คือการสร้างพระเครื่องในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ การสร้างพระเครื่องสมัยก่อนนั้นพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส หรือเกจิอาจารย์ในวัดนั้น ๆ จะเป็นผู้ดำเนินการสร้าง เมื่อสร้างแล้วได้ทำการแจกจ่ายให้เช่าบูชาเอง ส่วนการสร้างพระเครื่องในปัจจุบันนั้น มักจะเห็นว่าผู้สร้างกลับเป็นกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มลูกศิษย์ใกล้ชิดเป็นผู้สร้างเองโดยขออนุญาตจากพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดดำเนินการเอง กระบวนการหรือรูปแบบในการสร้างพระเครื่องในปัจจุบันจึงถูกมองว่ามีคุณค่าน้อยลง เมื่อพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยจากทศนคติในกลุ่มผู้นิยมพระเครื่องแล้วจะเห็นว่า การสร้างพระเครื่องมิได้เป็นปัญหาเฉพาะต่อหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่ปัญหาได้เกิดขึ้นซ้ำซ้อนในวงการพระเครื่องอีกด้วย ปัญหาการสร้างพระเครื่องจึงสรุปได้อย่างคร่าว ๆ ก็คือ ปัญหาที่มีผลกระทบ



ต่อหลักการในทางพระพุทธศาสนา และปัญหาที่ผลกระทบต่อการพระเครื่องในสังคมไทย ทำให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องถูกลดทอนลงจากปัญหาทั้ง ๒ ด้านนี้

๔.๒.๒ การให้คุณค่าพระเครื่องของคนในสังคมไทยปัจจุบัน

คนในสังคมปัจจุบันได้ให้คุณค่าพระเครื่องในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป จากเรื่องของการยึดเหนี่ยวจิตใจก็ถูกให้คุณค่าเป็นเครื่องประดับ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่บูชาพระเครื่องด้วยความเชื่อและความศรัทธาในคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า และอีกกลุ่มให้คุณค่าพระเครื่องในลักษณะเป็นแฟชั่น คือทำตามคนอื่นหรือตามกระแสความนิยมในสังคม จึงส่งผลให้มีการสร้างพระเครื่องในลักษณะของการประกอบอาชีพหรือการใช้พระเครื่องเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน พระเครื่องจึงกลายเป็นอาชีพให้คนกลุ่มหนึ่งที่นิยมหรือชอบในสิ่งเหล่านี้มองเห็นเป็นช่องทางทำมาหากินในรูปแบบการลงทุนสร้างพระเครื่องในเชิงธุรกิจ ซึ่งเป็นการให้คุณค่าในลักษณะพุทธพาณิชย์ กล่าวคือ การให้คุณค่าพระเครื่องตามกระแสความนิยม และหมดคุณค่าเมื่อกระแสความนิยมเสื่อมลงการให้คุณค่าพระเครื่องในลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่องอย่างมาก (คุณสิปปบรร แก้วงาม, สัมภาษณ์) การให้คุณค่าพระเครื่องของคนในสังคมไทยปัจจุบัน เน้นไปที่ตัววัตถุได้แก่ “พระเครื่อง” คุณค่าของพระเครื่องนั้น แยกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่มองว่าวัตถุคือตัวพระเครื่องนั้น มีความหมายในลักษณะคุณค่าทางด้านจิตใจ สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว นอกจากคุณค่าทางจิตใจแล้วยังเป็นสื่อไปสู่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ และกลุ่มที่มองว่าคุณค่าของพระเครื่องก็คือตัวพระเครื่องเองมีค่ามีราคา เป็นวัตถุที่มีมูลค่า สามารถนำไปสู่การซื้อขายและแลกเปลี่ยนได้ เป็นการสร้างสถานะเกี่ยวกับการดำรงชีพอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ อาจจะสรุปคุณค่าในการเชิงการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ ๒ แบบ คือแบบการดำรงชีวิตด้วยเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสิ่ง

ที่สังคมไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมที่สืบทอดกันมา และเป็นที่ยอมรับของคนที่มีความเชื่อเดียวกันซึ่งมาจากหลากหลายพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา อาชีพหรือสถานะภาพทางสังคม ซึ่งคุณค่าในด้านนี้จะเป็เครื่องมือนำไปสู่การปฏิบัติธรรมได้ และอีกแบบคือการดำรงชีวิตด้วยการยึดเป็นตัวยึดเหนี่ยวเพื่อประกอบเป็นอาชีพ ซึ่งเป็นการมองคุณค่าของพระเครื่องโดยเน้นไปที่ตัวพระเครื่องที่จะนำไปสู่มูลค่าของการซื้อขายแลกเปลี่ยน

นอกจากนี้ยังมองว่าพระเครื่องมีคุณค่าในเชิงสัญญา เช่น เป็นของที่ระลึก ซึ่งสามารถมอบเป็นของขวัญในวาระพิเศษต่าง ๆ ได้ แม้ว่าในกลุ่มผู้นิยมพระเครื่องจะมองว่าคุณค่าของพระเครื่องอยู่ที่ความแท้ มวลสารดี พิธีถูกต้องตามหลักโบราณกาล นักนิยมพระเครื่องบางท่านก็มองว่าตัวพระเครื่องเองมีคุณค่าที่ทำให้กลุ่มผู้สะสมพระได้มีโอกาสสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ทั้งนี้คุณค่าทางด้านอื่น ๆ นอกจากเพื่อผลประโยชน์ด้านพุทธพาณิชย์แล้ว ผลที่ได้จากการสะสมและมีความนิยมในตัวพระเครื่องทำให้กลุ่มคนที่อยู่ในสังคมพระเครื่องได้อยู่รับใช้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในลักษณะทางอ้อมอีกด้วย

๔.๒.๓ การกำกับดูแลการสร้างพระเครื่องโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พระเครื่องในสังคมปัจจุบันมีคุณค่าในเชิงธุรกิจและมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างมาก มีการซื้อขายพระเครื่องโดยกำหนดราคาตามความนิยมและความต้องการของแต่ละกลุ่มบุคคล ทำให้พระเครื่องบางองค์มีราคาหลักล้าน อีกทั้งการซื้อขายพระเครื่องก็ไม่อยู่ในระบบที่มีการกำกับดูแลจึงสามารถใช้พระเครื่องเป็นเครื่องมือฟอกเงินได้ ซึ่งเป็นการสร้างความเสียหายให้กับพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่อง รวมทั้งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอีกด้วย (นายสิปปบรร แก้วงาม, สัมภาษณ์) ทั้งนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมไปถึงกรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม ยังไม่มีการกำหนดเป็นกฎหมายหรือมีระเบียบรองรับในเรื่องการสร้างพระเครื่องที่ชัดเจน จะมีก็แต่มติมหาเถรสมาคมที่ให้สอดคล้อง



ดูแลพระสงฆ์ให้เป็นไปตามวินัย การสร้างพระอย่าให้ใหญ่กว่าพระในพระอุโบสถ ไม่มีข้อห้ามในการสร้างพระเครื่อง ปัจจุบันไม่มีมติห้ามไม่ให้สร้างพระเครื่องควรให้พระอุปฌาย์หรือพระสังฆาธิการเป็นผู้ดูแลในการสร้างพระเครื่อง เจ้าคณะใหญ่ได้ขยายนโยบายสั่งที่ออกมาตามการปฏิรูปคณะสงฆ์ซึ่งเคยออกมาแล้ว แต่เป็นการเน้นย้ำให้อยู่ในระเบียบวินัยให้เข้มข้น โดยคำสั่งดังกล่าวไม่ได้ห้ามแต่ควรจำหน่ายพระเครื่องนอกพระอุโบสถ เพราะถือว่าพระอุโบสถเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมเป็นเขตพุทธาวาส คำสั่งที่ออกดังกล่าวจึงไม่ใช่เป็นการห้ามไม่ให้จำหน่าย หรือเช่าวัตถุมงคล อีกทั้งการปิดป้ายโฆษณา รวมทั้งการทำวัตถุมงคลแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการควบคุมจะทำให้ลำบากแต่ก็สามารถทำได้ เช่น การจัดทำคู่มือให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องการทำศูนย์การเรียนรู้พระเครื่องหรือโรงเรียนพระเครื่อง เป็นต้น

๔.๒.๔ สรุปปัญหาการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบัน

ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยเป็นปัญหาที่กระทบกับหลักในทางพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่องในสังคมไทย ทำให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องถูกลดทอนลงไป กล่าวคือ การสร้างพระเครื่องมีการเบี่ยงเบนความเชื่อและศรัทธาไปในทางมหาย ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความไขว้เขวต่อหลักคำสอนที่แท้ของพระพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันผลกระทบที่เกิดขึ้นในวงการพระเครื่องเองก็มีปัญหาด้วยเช่นกัน เช่นปัญหาการสร้างพระเครื่องขึ้นมาเลียนแบบพระเครื่องเดิม ทำให้วงการพระเครื่องเกิดผลกระทบในแง่ของตัวพระเครื่องที่มีมูลค่าทางการซื้อขายแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ปัญหานี้ใหม่ที่พบก็คือ การสร้างพระเครื่องในรูปแบบใหม่ ที่มักจะเห็นผู้สร้างเป็นคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้สร้างเอง โดยขออนุญาตจากพระสงฆ์ หรือเจ้าอาวาสวัด ส่งผลให้รูปแบบการสร้างพระเครื่องในปัจจุบันในลักษณะดังกล่าวถูกมองว่ามีคุณค่าน้อยลง เพราะมีปัจจัยแอบแฝงอยู่ในกลุ่มผู้สร้าง

นอกจากนั้น กระบวนการจัดพิธีพุทธาภิเษกในบางรายมีการทำพิธีปลุกเสกแบบใหญ่บ้างเล็กบ้างตามสภาพการณ์ของแต่ละพื้นที่ ในบางสถานที่อาจจะมีการจัดให้ทำพิธีปลุกเสกเดี่ยว บางพื้นที่จัดให้พิธีปลุกเสกรวมพระคณาจารย์ที่กลุ่มผู้นิยมให้ความศรัทธาหรือนิยมบ้างมาประชุมร่วมพิธีกัน การปลุกเสกแต่ละครั้งส่วนใหญ่จะมีผู้เข้าร่วมพิธีคือกลุ่มผู้สร้างและกลุ่มผู้นิยมที่ได้สั่งจองไว้

ปัญหาด้านการกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง ได้แก่ กระบวนการก่อนสร้างวัตถุมงคลหรือพระเครื่องจะพบว่า กลุ่มผู้สร้างมักทำแผ่นโฆษณาประชาสัมพันธ์ กำหนดให้มีการสั่งจองตามกลุ่มผู้นิยมพระเครื่องด้วยกัน โดยปัจจุบันพบเห็นมากในสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น การจองมีหลากหลายรูปแบบ ที่พบบ่อยที่สุดก็คือการสั่งจองผ่านสื่อออนไลน์ เช่นอินบ็อกซ์ข้อความทางเฟสบุ๊ก กลุ่มผู้สร้างจะกำหนดวันเวลาและสถานที่ปลุกเสก กำหนดวันรับพระเครื่องหรือวัตถุมงคลที่ได้จัดสร้างขึ้น นอกจากนั้นในทางนิติศาสตร์พบว่า การสร้างและการซื้อหรือเช่า การจำหน่ายพระเครื่องไทยในปัจจุบันนั้นมีปัญหาทางด้านกฎหมาย จะเห็นได้จากข้อมูลรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในส่วน พระเครื่องและข้อกฎหมายในสังคมไทยสืบเนื่องจากที่ผ่านมาวงการพระเครื่องประสบปัญหาในแง่ข้อกฎหมายทั้งในส่วนที่คุ้มครอง กำกับ และการควบคุมปัญหานี้ค่อนข้างจะทำให้เกิดปัญหาในแง่ที่ว่าไม่มีตัวบทกฎหมายที่เข้ามารองรับในการสร้างพระเครื่อง หรือแม้แต่ตัวบทกฎหมายที่แสดงถึงการ กำกับ ดูแล ควบคุม คุ้มครองที่ชัดเจน ซึ่งเป็นช่องว่างที่นำไปสู่ปัญหาการสร้างที่ไม่ถูกหลักไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ หรือสร้างที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักพระพุทธศาสนา รวมทั้งในส่วนของการพระเครื่องเองก็มีปัญหาการปลอม การเลียนแบบ เป็นต้น (ศศิวิมล สิทธิโชค, ๒๕๕๗, ๑-๘) และถึงแม้จะมีงานวิจัยที่ชี้แนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา แต่กลับพบว่าในประเทศไทยปัจจุบันยังไม่มีกรนำข้อเสนอจากการวิจัยดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติและการร่างกฎหมายที่เป็นรูปธรรมมากนัก จึงเป็นปัญหาที่จะต้องมีการผลักดันไปสู่การพัฒนาที่เป็นระบบในสังคมไทยในอนาคตต่อไป



ปัญหาด้านการให้คุณค่าพระเครื่องได้แก่ ปัญหา ด้านธุรกิจและการตลาดพระเครื่อง ในแง่ที่พระเครื่องมีส่วน ทำให้วงการตลาดเกิดข้อมูลในเชิงการตลาด มีธุรกิจเกี่ยวกับการทำพระเครื่องเข้ามาอยู่ในวงจรการผลิต การจำหน่าย การสร้างผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับพระเครื่อง รวมไปถึงวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการเพื่อการค้า ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและบริบททางสังคมไทย ในแต่ละยุค ซึ่งได้เปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคน ในสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อการสร้างพระพิมพ์ ซึ่งต่อมาพระพิมพ์ในยุคต่าง ๆ ได้ถูกค้นพบและกลายมาเป็น พระเครื่อง และเป็นวัตถุมงคลทั้งที่มีคุณค่าและมีค่าราคา ส่งผลต่อความนิยมในการสะสมเช่าบูชาพระเครื่องซึ่งมี ลักษณะการบูชาในเชิงพุทธพาณิชย์ จุดนี้จึงสะท้อน ให้เห็นรูปแบบทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวงการพระเครื่อง หลายอย่าง เช่น ธุรกิจการสร้างพระเครื่อง ธุรกิจทำกรอบ สำหรับบรรจุพระเครื่อง (พรทิพย์ นิธิโกสินทร์, ๒๕๕๓, ๑-๓) ธุรกิจการรับถ่ายภาพพระเครื่อง รวมถึงการพัฒนา ระบบการตรวจนับสินค้าสำหรับธุรกิจตลาดพระเครื่อง (นิติพันธุ์ ชื่นชอบ, ๒๕๕๔, ๑-๓) เป็นต้น ในแง่หนึ่งจึงเป็น ปัญหาที่มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยด้วย เพราะเป็นธุรกิจที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ธุรกิจดังกล่าวนี้ จึงมีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและกลุ่มที่มองว่าเป็นเรื่องที่ขัดแย้ง กับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเอา ศาสนาไปประกอบเป็นอาชีพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาแห่งนี้ ได้ถูกนำไปวิจัยเพื่อพัฒนาในส่วนของการตลาด (พรทิพย์ นิธิโกสินทร์, ๒๕๕๓, ๑-๓) ซึ่งประโยชน์ที่ค้นพบจึงมี มากกว่าเน้นการเสริมคุณค่าด้านหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา อาจเป็นไปได้ว่าข้อมูลด้านการศึกษาของ ผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะมุ่งแต่ผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจและ การตลาดเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสร้างพระเครื่องในสังคมไทย นั้นมีการจัดสร้างขึ้นมาอย่างหลากหลายรูปแบบ และยังหา ข้อสรุปในเชิงวิชาการไม่ได้อย่างชัดเจนว่าการสร้าง พระเครื่องมีหลักการตามแนวพระพุทธศาสนาหรือ มีแนวทางที่เปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่งมากนัก

เพียงใด รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “พระเครื่อง” กับ “พระธรรม” ซึ่งเป็นลักษณะแนวทางที่ถือเป็นหลักการใน การสร้างพระเครื่องมีความยึดโยงอยู่กับหลักแห่งพุทธธรรม มากน้อยแค่ไหน หรือถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นตัวชี้วัดว่าการสร้างพระเครื่อง นั้นไม่ขัดหรือแย้งกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อีกทั้ง หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลและมีบทบาทในการขับเคลื่อน การสร้างพระเครื่องไปในทิศทางใด อย่างไรก็ตาม ผลจาก การศึกษาข้อมูลในรายละเอียดที่ผ่านมา ๆ มาของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า สามารถจัดกลุ่มของปัญหาได้ ๓ ด้าน ประกอบด้วย ปัญหาด้านรูปแบบการสร้างพระเครื่อง ปัญหา ด้านการกำกับควบคุมการสร้างพระเครื่อง และปัญหา ด้านการให้คุณค่าพระเครื่อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผล กระทบต่อหลักการในทางพระพุทธศาสนาและวงการ พระเครื่องในสังคมไทย ทำให้การสร้างพระเครื่องใน สังคมไทยมีคุณค่าที่ถูกลดทอนลงไปดังนั้น แนวทาง การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยจึงให้ความสำคัญ แก่การแก้ไขปัญหาทั้ง ๓ ด้านดังกล่าวข้างต้น

๔.๓ แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคม ไทย

๔.๓.๑ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง พระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย

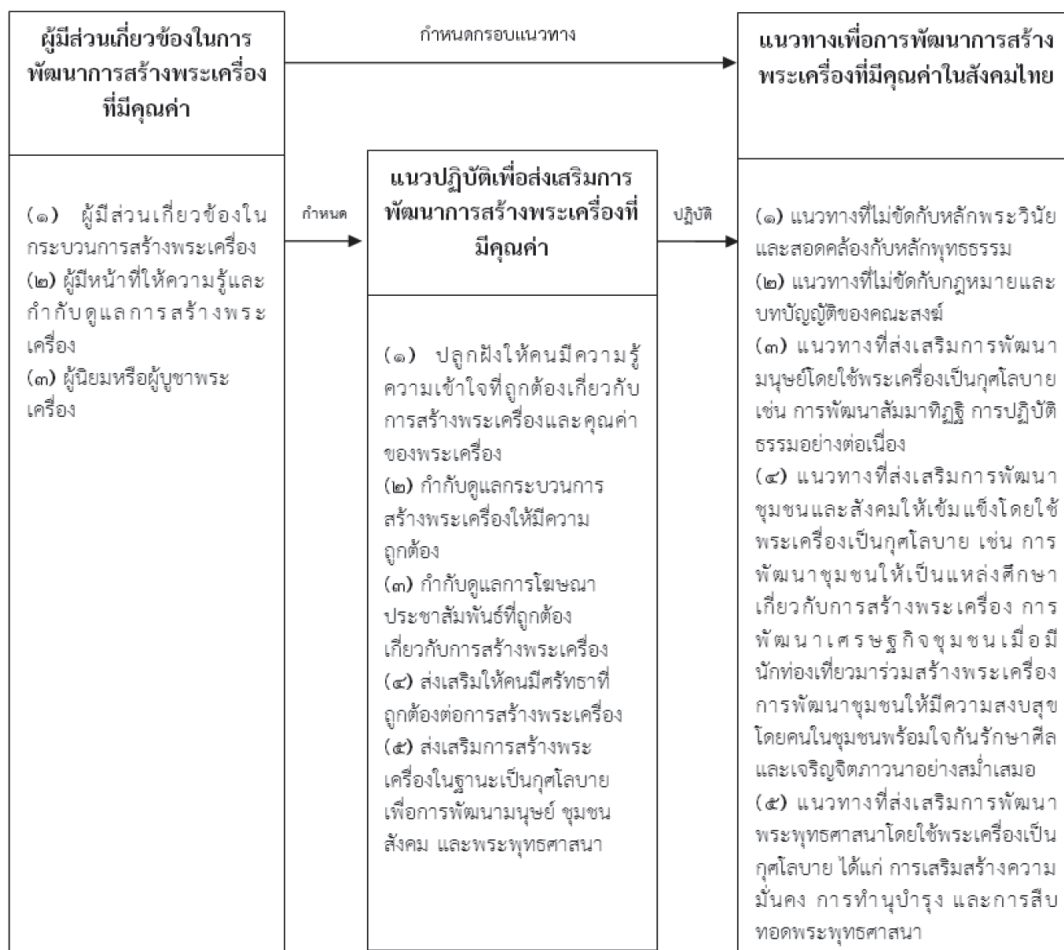
จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง ทั้ง ๓ ด้านพบว่า มีความเชื่อมโยงกับบุคคล ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ๒) ผู้มี หน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง และ ๓) ผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง ดังนั้น บุคคลทั้ง ๓ กลุ่ม จึงเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาและเป็นปัจจัยสำคัญ ในลำดับแรกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ปัจจัยต่อมาคือกรอบแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้าง พระเครื่องที่มีคุณค่า และปัจจัยสุดท้ายคือแนวปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ซึ่งปัจจัยทั้ง ๓ ประการดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันใน ลักษณะที่ว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง



ทั้ง ๓ กลุ่ม จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าแท้ของพระเครื่องที่ถูกสร้างขึ้นว่ามีความเชื่อมโยงกับหลักพระพุทธศาสนาอย่างไร ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่ม ร่วมมือกันกำหนดกรอบแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า และสุดท้ายคือการลงมือปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าอย่างถูกต้อง

จะเห็นได้ว่าปัจจัยทั้ง ๓ ประการนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบโดยมีคนเป็นผู้ขับเคลื่อนกลไกทั้งด้านแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ทั้งนี้ เพื่อให้กลไกดำเนินไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม คนทั้ง ๓ กลุ่มจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจ

ในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้และถูกต้อง โดยมีสถาบันสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่ปลูกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ทำหน้าที่กำกับดูแลกระบวนการสร้างพระเครื่อง และทำหน้าที่กำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง เมื่อคนทั้ง ๓ กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้แล้ว จึงสามารถสร้างพระเครื่องตามแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่ร่วมกันกำหนดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง แสดงรายละเอียดเป็นแผนภาพได้ดังนี้



แผนภาพที่ ๒ แสดงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย



จากแผนภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่านั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ที่ทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เริ่มจากปัจจัยแรกคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ประกอบด้วย ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ๒) ผู้มีหน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง และ ๓) ผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง

ปัจจัยต่อมาคือ แนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) แนวทางที่ไม่ขัดกับหลักพระวินัยและสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ๒) แนวทางที่ไม่ขัดกับกฎหมายและบทบัญญัติของคณะสงฆ์ ๓) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์โดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย เช่น การพัฒนาสัมมาทิฐิ การปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ๔) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย เช่น การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาร่วมสร้างพระเครื่อง การพัฒนาชุมชนให้มีความสงบสุข โดยคนในชุมชนพร้อมใจกันรักษาศิลและเจริญจิตภาวนาอย่างสม่ำเสมอ และ ๕) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย ได้แก่ การเสริมสร้างความมั่นคง การทำนุบำรุงและการสืบทอดพระพุทธศาสนา

ปัจจัยสุดท้ายคือ แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) ปลูกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องและคุณค่าของพระเครื่อง ๒) กำกับดูแลกระบวนการสร้างพระเครื่องให้มีความถูกต้อง ๓) กำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง ๔) ส่งเสริมให้คนมีศรัทธาที่ถูกต้องต่อการสร้างพระเครื่อง และ ๕) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อพัฒนามนุษย์ ชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๓ ประการ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ มีความเชื่อมโยงกันในลักษณะเป็นกลไกที่หมุนวนเป็นวัฏจักร โดยมีกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าเป็นผู้ขับเคลื่อนกล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่ม เป็นทั้งผู้เริ่มกระบวนการและเป็นผู้รับผลทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่ม จะพบว่า กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการขับเคลื่อนกลไกการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าคือ ผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง กล่าวคือ หากกลุ่มผู้นิยมหรือผู้บูชาไม่เข้าใจถึงคุณค่าแท้ของพระเครื่อง ย่อมส่งผลต่อเนื่องไปยังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่อง ให้มีการสร้างพระเครื่องที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายตามความนิยมหรือความศรัทธาของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังส่งผลให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการสร้างพระเครื่องทำงานได้ยากลำบาก ซึ่งประเด็นดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่องจนยากต่อการแก้ไข

๔.๓.๒ แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย

แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย ให้ความสำคัญแก่ปัจจัยหลัก ๓ ประการดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๓.๒.๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ซึ่งประกอบด้วยบุคคล ๓ กลุ่มคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ผู้มีหน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง และผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง



ในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ให้ความหมายของคำว่า “คุณค่าพระเครื่อง” แยกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มแรกที่มีมองว่า วัตถุคือตัวพระเครื่องนั้น มีความหมายในลักษณะคุณค่าทางด้านจิตใจ สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว นอกจากคุณค่าทางจิตใจแล้ว ยังเป็นสื่อเข้าไปสู่เข้าหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ และกลุ่มที่สองที่มีมองว่าคุณค่าของพระเครื่องก็คือตัวพระเครื่องเองมีค่ามีราคา เป็นวัตถุที่มีมูลค่า สามารถนำไปสู่การซื้อขายและแลกเปลี่ยนได้ เป็นการสร้างสถานะเกี่ยวกับการดำรงชีพอีกรูปแบบหนึ่ง การให้ความหมายใน ๒ ลักษณะดังกล่าวนี้ ส่งผลต่อมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่องและการให้คุณค่าพระเครื่องใน ๒ แบบ คือแบบการดำรงชีวิตด้วยเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำไปสู่การปฏิบัติธรรม และแบบการดำรงชีวิตด้วยเป็นการยึดเป็นตัวสินค้าเพื่อประกอบเป็นอาชีพ ส่วนนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนามีมุมมองเรื่องคุณค่าของพระเครื่องเน้นไปที่หลักการและเป้าหมายของพระพุทธศาสนา โดยเห็นคุณค่าแท้ของพระเครื่อง ในฐานะที่เป็นวัตถุหรืออุปกรณ์ที่จะต้องนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา ส่วนมุมมองของกลุ่มผู้นิยมพระเครื่องก็จะมองคุณค่าของพระเครื่องที่ตัววัตถุที่สามารถนำไปสู่การใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้เอง เช่น พระเครื่องจะต้องเป็นของแท้ มีมวลสารที่เป็นไปตามหลักโบราณกาล การให้คุณค่าของพระเครื่องของกลุ่มพระเครื่องจึงเน้นไปที่ตัวพระที่จะนำไปสู่มูลค่าของการซื้อขายแลกเปลี่ยน นอกจากนี้ยังมองว่าพระเครื่องมีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ เช่น เป็นของที่ระลึกซึ่งสามารถมอบเป็นของขวัญในวาระพิเศษต่าง ๆ ได้ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องอาจจะแตกต่างกันไปตามแนวคิด ทศนคติ และการมองเชิงประจักษ์ของแต่ละบุคคล เช่น นักวิชาการบางท่านมองว่า คุณค่าของการสร้างพระเครื่องเกิดจากการสร้างที่นำไปสู่ประโยชน์สูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีหลักการที่เน้นให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ในขณะที่เดียวกันเมื่อศึกษาการให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องในกลุ่มคนผู้นิยมพระเครื่องหรือพระบูชา กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะให้ความหมาย

คุณค่าของการสร้างพระเครื่องที่แตกต่างจากนักวิชาการ เช่น ทศนคติของนักวิชาการที่มีมองว่า คุณค่าของการสร้างพระเครื่องนั้นต้องเป็นไปตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ให้การสร้างนำไปสู่การสร้างพระเครื่อง สู่พระธรรม และสู่การสร้างพระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่หลักธรรมได้จริง

ส่วนผู้มีหน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่องนั้นมีหลายหน่วยงาน ได้แก่ มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สมาคมหรือชมรมพระเครื่อง รวมไปถึงเจ้าอาวาสวัดที่มีการสร้างพระเครื่อง ซึ่งต้องร่วมมือกันกำกับดูแล ทั้งนี้ ในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมไปถึงกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ยังไม่มีการกำหนดเป็นกฎเกณฑ์หรือมีระเบียบรองรับในเรื่องการสร้างพระเครื่องที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า เจ้าอาวาสวัดที่จะดำเนินการสร้างพระเครื่องนั้นควรมิพบทาบโดยตรงในการกำกับดูแล โดยการควบคุมและใช้ดุลยพินิจพิจารณาให้กระบวนการสร้างพระเครื่องอยู่ในกรอบที่ถูกต้องและเหมาะสม ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้แก่วัด และไม่สร้างความเสื่อมเสียกระทบต่อพระพุทธศาสนา

กลุ่มสุดท้ายคือผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง มีการให้คุณค่าพระเครื่องแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มที่หนึ่ง บูชาพระเครื่องด้วยความเชื่อและความศรัทธาในคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระอริยสงฆ์ และมีความเชื่อมั่นในคำสอนของพระอริยสงฆ์ถึงนำพระเครื่องมาบูชาเพื่อเตือนสติให้ตัวเองอยู่กับความเป็นปัจจุบัน ให้ตนเองรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำกิจการใด ๆ ไม่ให้เกิดความประมาท แต่อีกกลุ่มหนึ่งให้คุณค่าพระเครื่องในลักษณะเป็นแฟชั่น คือ ทำตามคนอื่นหรือตามกระแสความนิยมในสังคม จึงส่งผลให้มีการสร้างพระเครื่องในลักษณะของการประกอบอาชีพหรือการใช้พระเครื่องเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ซึ่งผิดหลักการที่คนในอดีตปฏิบัติสืบทอดกันมา คือการสร้างพระเครื่องเพื่อให้พระเครื่องเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ระลึกถึง



พระรัตนตรัย หรือให้พระเครื่องเป็นเครื่องเตือนสติ ดังนั้นหลักการเหล่านี้ควรมีการสืบทอด และสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในสังคมปัจจุบันอย่างชัดเจน เพื่อให้พระเครื่องอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมีคุณค่าที่แท้จริง คือ พระเครื่องเป็นสื่อกลางเพื่อนำพุทธศาสนิกชนให้เข้าถึงหลักการหรือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ที่เน้นการนำหลักคำสอนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่องให้มีคุณค่า ซึ่งมีอยู่ ๓ กลุ่มนั้น กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการขับเคลื่อนกลไกการสร้างพระเครื่องให้มีคุณค่าคือผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง กล่าวคือ หากกลุ่มบุคคลดังกล่าวไม่เข้าใจถึงคุณค่าแท้ของพระเครื่อง ย่อมส่งผลต่อเนื่องไปยังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่องให้มีการสร้างพระเครื่องที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายตามความนิยมหรือความศรัทธาของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังส่งผลให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการสร้างพระเครื่องทำงานได้ยากลำบาก ซึ่งประเด็นดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อหลักการทางพระพุทธศาสนา และวงการพระเครื่องจนยากต่อการแก้ไข

๔.๓.๒.๒ กรอบแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า

กรอบแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

(๑) แนวทางที่ไม่ขัดกับหลักพระวินัยและสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม

การสร้างพระเครื่องยังมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในหลายๆ หัวข้อ โดยเฉพาะเรื่องศรัทธากับปัญญา กล่าวคือพระเครื่องนี้ไม่ว่าจะเป็นลักษณะหรือรูปแบบใด ย่อมสามารถทำให้เกิดศรัทธามากขึ้นได้ และพระเครื่องช่วยทำให้ปัญญาเจริญต่อไปได้ เพราะเมื่อผู้ศรัทธาในพระเครื่องเกิดความรู้และเข้าใจในเรื่องพระเครื่องอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมสามารถทำให้เกิดความเชื่อมั่น และความเข้าใจอย่างแท้จริงจนนำไปสู่การปฏิบัติตนในทางที่ดีได้

(๒) แนวทางที่ไม่ขัดกับกฎหมายและบทบัญญัติของคณะสงฆ์

ในส่วนของการกำกับและควบคุมสร้างพระเครื่องหรือวัตถุมงคล เพื่อให้เกิดคุณค่าในตัวพระเครื่องและเพื่อยับยั้งการกระทำความผิดทางอาญา และเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยไม่ขัดกับหลักการและความเชื่อทางศาสนา นิิกายหรือลัทธิต่าง ๆ แต่สำหรับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น ได้บัญญัติไว้เพียงสิทธิเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของประชาชนไว้เท่านั้น มิได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการควบคุมการจัดสร้างพระเครื่องและหรือจัดจำหน่ายพระเครื่องหรือวัตถุมงคลแต่อย่างใด ในส่วนของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ถือเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพียงฉบับเดียวที่มีอยู่ในระบบกฎหมายไทยในปัจจุบัน และด้วยเหตุที่พระเครื่องหรือวัตถุมงคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาโดยถือว่าเป็น “วัตถุทางศาสนา” แต่กลับพบว่าไม่มีกฎหมายใด ๆ บัญญัติขึ้นเพื่อกำกับ ควบคุม หรือดูแลการจัดสร้างโดยตรง

ในปัจจุบันการจัดสร้างวัตถุมงคลได้กลายมาเป็นธุรกิจทางศาสนา หรือที่มักนิยมเรียกกันว่า “พุทธพาณิชย์” การจัดสร้างมิได้เกิดขึ้นมาเฉพาะวงการสงฆ์เท่านั้น ชุมชาวสาไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ก็นิยมลงทุนในธุรกิจประเภทนี้ แต่อย่างไรก็ตามการจัดสร้างวัตถุมงคลก็มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งแนวปฏิบัติในการสร้างพระเครื่อง (ตัวบทกฎหมาย/มติมหาเถร) จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) จากเอกสารที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ที่มีปรากฏ ได้แก่

(ก) มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๒/๒๕๔๔ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มติที่ ๓๖๗/๒๕๔๔ เรื่องการสร้างปูชนียวัตถุ รูปเคารพในวัด ที่มุ่งเน้นให้การสร้างปูชนียวัตถุหรือรูปเคารพภายในวัดให้มีความเหมาะสม และต้องมีการรายงานผู้บังคับบัญชาชั้นปกครองตามลำดับ

(ข) มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๔/๒๕๔๕ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มติที่ ๘๐/๒๕๔๕ เรื่อง การสร้างพระพุทธรูปปูชนียวัตถุและรูปปั้นต่าง ๆ ที่ใช้ประดับตกแต่งสถานที่



(ค) มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๔๗ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มติที่ ๘๑/๒๕๔๗ เรื่อง การโฆษณาพระพุทธรูป/พระเครื่องและวัตถุมงคลในสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์และวิทยุโทรทัศน์

นอกจากนี้ยังมีประการอื่น ๆ แม้จะไม่ใช่วัตถุของการสร้างพระเครื่องโดยตรง แต่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น การห้ามไม่ทดลองของคลัง ดังเช่น ประกาศห้ามไม่ให้ภิกษุเป็นหมอทำเสน่ห์ยาแฝดอาถรรพณ์ ประกาศห้ามภิกษุสามเณรเรียกเงินค่าเวทมนต์และห้ามทดลองของคลัง การห้ามติดแผ่นป้ายการโฆษณาพระพุทธรูป พระเครื่อง วัตถุมงคล และเทวรูปในที่ต่าง ๆ โดยใช้ความเชื่อทางด้านศาสนา มาแสวงหาผลประโยชน์ ได้ทำการโฆษณาสรรพคุณพระบูชาและวัตถุมงคล โดยอ้างแหล่งที่มาของวัสดุที่นำมาสร้างพระบูชาวัตถุมงคล และเทวรูปต่าง ๆ ตลอดถึงอ้างอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงหลักคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนเกิดความหลงผิด

จากข้อมูลนี้ จึงเห็นได้ว่า คำสั่งที่ปรากฏออกมา ไม่ได้หมายความว่า จะต้องห้ามการสร้าง แต่เน้นกำกับ ควบคุมในเรื่องของการจำหน่ายวัตถุมงคลให้เกิดความเหมาะสม การที่ไม่มีข้อห้ามในการสร้างพระเครื่อง จึงยอมแสดงให้เห็นว่า พระเครื่องย่อมมีคุณค่าตามหลักการที่คณะสงฆ์ได้พิจารณาถึงประโยชน์และผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่งแล้ว

(๓) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาคนโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย

การสร้างพระเครื่องไม่ได้มีจุดประสงค์สำคัญอยู่ที่การเป็นเพียงเครื่องรางของคลังที่ใช้ในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ที่สามารถป้องกันอันตราย เป็นแคล้วคลาดคงกระพัน เป็นเมตตามหานิยม หรือบันดาลโชคลาภ เท่านั้น แต่การสร้างพระเครื่องถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นกุศโลบายในการพัฒนามนุษย์ โดยโน้มน้าวให้หันมาสู่การปฏิบัติธรรม ดังที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า

การสร้างพระเครื่องสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และส่งเสริมศรัทธาของชาวพุทธได้ การสร้างพระเครื่องจึงสอดคล้องกับคุณค่าเชิงพุทธเพราะพระเครื่องเป็นเครื่องมือหรือกุศโลบายในการปฏิบัติธรรมในระดับต้นสำหรับผู้เริ่มปฏิบัติที่ยังต้องการความช่วยเหลือ หากพวกเขายึดติดพระเครื่อง เพราะยังเป็นปุถุชน แต่ไม่มากก็นัก ก็ถือว่าคุ้ม เพราะประโยชน์ที่ได้มีมากกว่าและพวกเขาสามารถปล่อยวางได้ไม่ยากนัก คล้ายกับที่หลวงปู่ดู่ วัดสะแก กล่าวว่า ติดวัตถุมงคลดีกว่าติดวัตถุอัปมงคล การสร้างพระเครื่องจึงอาจสอดคล้องกับการเน้นคุณค่าของพุทธซึ่งเป็นคุณค่าทางจิตวิญญาณและศีลธรรม ได้แก่การฝึกจิตเพื่อเพิ่มคุณธรรม และกำจัดกิเลส (ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ, สัมภาษณ์)

การสร้างพระเครื่องจะมีความหมายก็ต่อเมื่อ เราต้องนำเอาพระเครื่องนั้นมาใช้เป็นกุศโลบายในการดึงคนเข้าสู่ธรรม ดึงคนเข้ามาสู่ไตรสิกขา ดึงคนเข้ามาสู่พุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ ที่ถูกต้องเท่านั้น พูดสั้น ๆ ว่า พระเครื่องพระบูชานั้นจะต้องเป็นแรงบันดาลใจในทางคุณธรรมความดี ในทางการฝึกหัดปฏิบัติตามครรลองของพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงสอนเท่านั้น พระเครื่องพระบูชาจึงจะมีความชอบธรรมที่จะได้รับการสร้าง ได้รับการแจกจ่าย ได้รับการแบ่งปัน (พระมหาภูษิตชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์) การสร้างพระเครื่องควรทำให้เกิดประโยชน์หรือคุณค่าตามแนวทางของพระพุทธศาสนา คือส่งเสริมให้เกิดศรัทธา เกิดการปฏิบัติธรรม เกิดการทำบุญ เช่น อาจถือโอกาสสร้างพระเครื่องนี้สอดแทรกหลักธรรมหรือกระตุ้นให้คนทำความดี เช่น ตั้งเงื่อนไขหรือกำหนดแนวปฏิบัติในการนำพระเครื่องไปบูชาว่า ต้องถือศีลห้าเป็นประจำหรือถือศีลห้าอย่างน้อยหนึ่งข้อเป็นประจำ หรือต้องสวดมนต์เป็นประจำ ควรบริจาทานบ่อยๆ (ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ, สัมภาษณ์)

(๔) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย

แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสังคมให้เข้มแข็งโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย เช่น การพัฒนา



ชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาร่วมสร้างพระเครื่อง การพัฒนาชุมชนให้มีความสุขโดยคนในชุมชนพร้อมใจกันรักษาศิลและเจริญจิตภาวนาอย่างสม่ำเสมอ แนวทางเหล่านี้นับได้ว่ามีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างมาก อีกทั้งแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยพระเครื่องเป็นกุศโลบายเป็นแนวทางหนึ่ง ที่ดำเนินการได้ไม่ยาก และไม่ควรมุ่งเน้นความเป็นพุทธพาณิชย์มากเกินไปจนทำให้เกิดปัญหากระทบในวงกว้าง ดังที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นว่าการสร้างพระเครื่องนั้นไม่ควรเน้นความเป็นพุทธพาณิชย์มากเกินไปจนเกิดความเหมาะสมและล้มหลักธรรม และแนวทางแก้ปัญหาที่นอกจากการออกกฎระเบียบมาควบคุมแล้ว ควรมีการเน้นให้มีการศึกษาอบรมและให้ความรู้แก่พระภิกษุสามเณรในเรื่องหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องพระเครื่อง การให้ความรู้แก่ชาวบ้านก็สำคัญ ควรสอนให้ชาวพุทธรู้ว่า พระเครื่องมีไว้เพื่ออะไร ควรปฏิบัติอย่างไรในเรื่องพระเครื่อง อย่าให้ฆ้องฆานจนเสียหลักการทางพระพุทธศาสนา (ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ, สัมภาษณ์)

(๕) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย

แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย ได้แก่ การเสริมสร้างความมั่นคง การทำนุบำรุง และการสืบทอดพระพุทธศาสนา การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า เน้นที่กระบวนการสร้างที่นำไปสู่ประโยชน์สูงสุดตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีหลักการที่เน้นให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ให้การสร้างนำไปสู่การสร้างพระเครื่อง สู่พระธรรม และสู่การสร้างพระสงฆ์ที่สามารถเผยแผ่หลักธรรมได้จริง โดยต้องตั้งเจตนารมณ์ในการสร้างให้ถูกต้อง นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญและเน้นไปที่หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของพระพุทธศาสนาเป็นหลักใหญ่ โดยเฉพาะคุณค่าแท้ของการสร้างพระเครื่อง วิธีการของการสร้างจะต้องนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะวิธีการในการดำเนินการ

สร้างสามารถที่จะนำไปสู่กระบวนการในการพัฒนามนุษย์ได้ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยไม่เน้นหรือไม่ให้ความสำคัญกับการสร้างเพื่อเป็นเพียงวัตถุที่ก่อให้เกิดเพียงเพราะสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพ เช่นพุทธพาณิชย์ เป็นต้น แต่การสร้างที่มีคุณค่าควรจะเป็นไปตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เน้นการเข้าถึงพระรัตนตรัย

การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยปัจจุบันควรคำนึงถึงปัจจัยภายในและภายนอก กล่าวคือปัจจัยภายใน ได้แก่ การได้ประโยชน์ของชาวพุทธในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างศรัทธาให้เกิดมากขึ้น ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้ประโยชน์ของสังคมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างความเจริญมั่นคงในแง่เป็นสัญลักษณ์แห่งการเผยแผ่คำสอนและวัตถุทางพระพุทธศาสนาด้วย ส่วนผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องคือควรเป็นทั้งหน่วยงานทางการปกครองของพระสงฆ์และฝ่ายฆราวาส โดยเฉพาะทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่นับว่าเป็นหน่วยงานทางการปกครองบ้านเมืองและการดำเนินการควรอยู่ใน ๒ ลักษณะ คือ ควรมีรูปแบบและข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อการสร้างพระเครื่องอย่างถูกต้อง และควรมีข้อบังคับทางกฎหมายหรือมีกติกาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องอย่างชัดเจน (พระมหาหมื่นทวีร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร., สัมภาษณ์)

๔.๓.๒.๓ แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า

แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ ดังนี้

(๑) ปลุกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องและคุณค่าของพระเครื่อง

การปลุกฝังให้บุคคล ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ๒) ผู้มีหน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง และ ๓) ผู้นิยมหรือบูชาพระเครื่อง มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา และมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าอย่างถูกต้อง เป็นบทบาทหน้าที่ของ



สถาบันสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าว จะส่งผลให้คนทั้ง ๓ กลุ่มสามารถสร้างพระเครื่องตามแนวทางเพื่อการพัฒนาการสร้างพระเครื่องและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่กำหนดขึ้นได้ถูกต้อง ดังนั้น จึงต้องมีการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้ทำหน้าที่เผยแผ่และให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนา รวมถึงการปลูกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าวนี้ ถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง ดังที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า

พระสงฆ์ไทยต้องมานับบทบาทในการสร้างคน ... ให้วัดเป็นที่สร้างคน และงานหลักของพระสงฆ์คืองานสร้างคน งานอื่นเป็นเพียงงานรองเท่านั้น พระสงฆ์ต้องกลับเข้ามาสู่ครรลองคลองธรรมของเราเอง มาเน้นการศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้มแข็ง แล้วส่งเสริมให้มีการประพฤติปฏิบัติที่งดงามกราบนำไหว้ เมื่อเห็นพระแล้วให้เกิดความศรัทธาประสาทะ ให้พระสงฆ์เป็นภาวะนิยบุคคล คือบุคคลที่พุทธศาสนิกชนเห็นแล้วรู้สึกได้รับการชุบชูจิตใจให้สดชื่นร่มเย็นในหัวใจ จากนั้นก็มาส่งเสริมการเผยแผ่ศาสนาที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ถ้าหนุ่มเณรน้อยรูปใดที่มุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ควรได้รับการส่งเสริม ลดบทบาทของการใช้อำนาจ ลดบทบาทของยศถาบรรดาศักดิ์ อำนาจ ลดบทบาทของสมณศักดิ์ลงให้เหลือให้น้อยที่สุดนะ แล้วมานั่งงานหลักของสถาบันสงฆ์ไทย คือการให้ปัญญาแก่ประชาชน ให้ธรรมะแก่ประชาชน เปิดหูเปิดตาประชาชน ให้การศึกษาแก่ประชาชน ถ้าทำได้แบบนี้ เชื่อว่า เราสามารถปฏิรูปสถาบันสงฆ์ไทยได้จากการปฏิรูปท่าทีในการบูชาพระเครื่องบูชาวัตถุมงคล คุณไปปรับท่าทีในการผลิตพระเครื่อง ผลิตวัตถุมงคลที่เดียวนะ ก็ทะลุถึงแกนกลางของการเป็นรูปคณะสงฆ์ไทยได้ เพราะแท้ที่จริงมันเป็นเรื่องเดียวกัน (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า การให้ความสำคัญแก่การปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์โดยเน้นการสร้างพระสงฆ์ให้ทำหน้าที่เป็นแหล่งให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และความรู้ที่เกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่านั้น คลอบคลุมไปถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าแท้ของพระเครื่องที่ไม่ขัดกับหลักพระวินัยและสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมด้วย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม แนวทางนี้จึงมีอิทธิพลส่งผลอย่างมากต่อการสร้างรากฐานความรู้ในหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมไทยในวงกว้าง และมีอิทธิพลอย่างมากต่อปัจจัยในลำดับต่อไป

(๒) กำกับดูแลกระบวนการสร้างพระเครื่องให้มีความถูกต้อง

กระบวนการสร้างพระเครื่องให้มีความถูกต้องเป็นกระบวนการที่สำคัญ จึงจำเป็นต้องมีการกำกับดูแลการสร้างพระเครื่องโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการสร้างพระเครื่องดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา นักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นว่

มหาเถรสมาคมก็ดี วัดก็ดี ควรจะทำบทบาทในเรื่องนี้มากกว่าการกำกับ มากกว่าการควบคุม ทุกวันนี้ทั้งมหาเถรสมาคมก็ดี รัฐบาลก็ดี เน้นการกำกับและควบคุมจึงทำให้เกิดปัญหากันระหว่างพระสงฆ์ ชาวพุทธ และมหาเถรสมาคม ตลอดถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างพระ ประชาชน และองค์กรของรัฐไม่ราบรื่น เพราะต่างฝ่ายต่างก็จ้องจับผิดซึ่งกันและกัน จึงน่าจะเป็นนโยบายที่ไม่ถูกต้องทั้งหมด สิ่งที่รัฐและคณะสงฆ์ก็ควรจะทำก็คือ การให้การศึกษาก็ถูกต้องแก่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่จะนำเอาธรรมะไปให้แก่ประชาชน (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยเพื่อให้พระเครื่องดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่องมีหลายภาคส่วน ใน



ส่วนของการกำกับดูแลนั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สมาคมพระเครื่องรวมไปถึงเจ้าอาวาสวัดที่มีการสร้างพระเครื่อง ซึ่งต้องร่วมมือกันกำกับดูแล ทั้งนี้ เจ้าอาวาสวัดต่างๆ ที่จะดำเนินการสร้างพระเครื่อง ควรมิบบทบาทโดยตรงในการควบคุมและใช้ดุลยพินิจพิจารณาให้กระบวนการสร้างพระเครื่องอยู่ในกรอบที่ถูกต้องและเหมาะสม ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้กับวัด และไม่สร้างความเสื่อมเสียกระทบต่อพระพุทธศาสนา

(๓) กำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง

การกำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องก็เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่สำคัญมาก เพราะการโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องในสังคมปัจจุบันมีเป้าหมายในเชิงพุทธพาณิชย์ และเน้นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ทำให้คนเกิดความงมงาย เชื่อเรื่องวัตถุมงคล และไม่คิดพึ่งตนเอง นักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นว่าการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันมีทั้งผลดีและผลเสียต่อพระพุทธศาสนา ผลเสียที่เกิดขึ้นเป็นเพราะขาดการควบคุมและขาดกฎระเบียบในการสร้างที่เหมาะสม ทำให้ชาวพุทธงมงายเรื่องวัตถุมงคล ไม่คิดพึ่งตนเอง ซึ่งขัดกับหลักธรรมเรื่องกรรมและการพึ่งตนเอง และทำให้ชาวพุทธห่างเหินจากหลักธรรมที่ชาวพุทธควรปฏิบัติ ไม่ได้ทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีอย่าง ที่ควรเป็น เพราะมัวแต่ติดเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ ที่ได้จากอำนาจพระเครื่อง (ศ.ดร.วัชรระ งามจิตระเจริญ, สัมภาษณ์) ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาอีกหลายท่าน ที่มีความเห็นว่า การสร้างพระเครื่องในสังคมปัจจุบันมีกลุ่มผลประโยชน์เข้ามาดำเนินการ โดยมีกระบวนการทางการตลาดที่สลับซับซ้อนและแยบยล อีกทั้งมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ อีกทั้งมีการฉ้อโกง และนำมาซึ่งความเสื่อมเสียให้แก่พระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาในหมู่ประชาชน คนที่ศรัทธาอยู่แล้วก็เลิกศรัทธา คนที่ไม่ศรัทธาก็ไม่ศรัทธาอีกเลย นับว่าเป็นเรื่องที่เสียหายมาก (พระมหาวุฒิชัย

วชิรเมธี, สัมภาษณ์)

(๔) ส่งเสริมให้คนมีศรัทธาที่ถูกต้องต่อการสร้างพระเครื่อง

การสร้างพระเครื่องมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในหลายๆ หัวข้อ โดยเฉพาะเรื่องศรัทธากับปัญญา กล่าวคือพระเครื่องนี้ไม่ว่าจะเป็นลักษณะหรือรูปแบบใด ย่อมสามารถทำให้เกิดศรัทธามากขึ้นได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “มีคุณค่าเพราะเกิดคุณค่า และมีคุณค่าเพราะเห็นคุณค่า” และพระเครื่องช่วยทำให้ปัญญาเจริญต่อไปได้ เพราะเมื่อผู้ศรัทธาในพระเครื่องเกิดความรู้และเข้าใจในเรื่องพระเครื่องอย่างถูกต้องแล้ว ย่อมสามารถทำให้เกิดความเชื่อมั่น และความเข้าใจอย่างแท้จริงจนนำไปสู่การปฏิบัติตนในทางที่ดีได้ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นในประเด็นนี้ว่า

การสร้างพระเครื่องมีส่วนช่วยให้คนไทยมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและช่วยสร้างศรัทธา ส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงมีส่วนสนับสนุนความมั่นคงและความเจริญของพระพุทธศาสนาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ไม่นับในส่วนที่ทำให้ได้เงินมาใช้ในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนาและใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนความเป็นอยู่และการศึกษาของพระเณร แต่การสร้างพระเครื่องต้องอยู่ในขอบเขตหรือเงื่อนไขที่เหมาะสม มิฉะนั้น จะมีส่วนบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาได้ด้วย (ศ.ดร.วัชรระ งามจิตระเจริญ, สัมภาษณ์)

คณะสงฆ์โดยความร่วมมือของรัฐควรส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมและปลูกจิตสำนึกที่ดีให้เกิดมีแก่ผู้สร้างและผู้ใช้ ไม่ให้เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่ยึดติดในเรื่องอภินิหารจนลืมหลักการที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ คณะสงฆ์และรัฐต้องมีระบบและกลไกในการควบคุมดูแลการสร้างพระเครื่อง มีหน่วยงานที่คอยตรวจสอบและควบคุมการสร้างพระเครื่อง ไม่ให้สร้างตามใจชอบ ในการสร้างพระเครื่อง ต้องมีการชี้แนะให้ผู้ต้องการเข้าบูชาเข้าใจจุดมุ่งหมายของการมีพระเครื่องหรือวิธีการใช้พระเครื่อง



อย่างถูกต้อง ไม่ให้ใช้พระเครื่องอย่างมลายึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (ศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ, สัมภาษณ์) กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสร้างพระเครื่องควรมีลักษณะมุ่งเชิงคุณภาพ คือเน้นให้เกิดความศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะพระเครื่องเป็นสัญลักษณ์หรือเป็นเครื่องหมายแห่งการมีอยู่ของบุคคลในพระพุทธศาสนา

(๕) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนา

(ก) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาคน

การส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาคนจึงจำเป็นต้องสร้างพระเครื่องเพื่อเป็นกุศโลบายเพื่อให้บุคคลที่นิยมหรือบูชาพระเครื่องมีความรู้ความเข้าใจคุณค่าของพระเครื่อง และเข้าใจความสอดคล้องของพระเครื่องกับหลักพระพุทธศาสนา โดยหลักพุทธธรรมที่สำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาสัมมาทิฐิของบุคคลคือหลักไตรสิกขา เมื่อบุคคลเกิดสัมมาทิฐิแล้วย่อมส่งผลต่อการดำเนินการในเรื่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง การพัฒนาสัมมาทิฐิของบุคคล เน้นการพัฒนาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในลักษณะที่ว่าบุคคลต้องพึงปัจจัยภายนอกได้แก่ แหล่งความรู้ แนวคิดทฤษฎี เจ้าของแนวคิดทฤษฎีหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ให้ความรู้ โดยบุคคลต้องอาศัยศรัทธาที่มีต่อปัจจัยภายนอกดังกล่าว เป็นตัวนำไปสู่แหล่งที่ให้ความรู้หรือแหล่งที่สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อช่วยเกื้อหนุนให้ตนสามารถเริ่มต้นก้าวให้ได้ก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นตนเองซึ่งเป็นปัจจัยภายในจึงสามารถทำหน้าที่ศึกษาความรู้ การคิดพิจารณาความรู้ และการนำความรู้ไปทดลองปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

ผลของการพัฒนาสัมมาทิฐิของบุคคลดังกล่าว ส่งผลให้คนสามารถขับเคลื่อนตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องสามารถพัฒนาดตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระเครื่องได้อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งตนเองเกิดการ

เปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นบุคคลที่พร้อมต่อการประพฤติตนอย่างถูกต้อง บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าและการนำคุณค่าแท้ของพระเครื่องที่มีอยู่อย่างมากมายมาใช้เป็นเครื่องมือการดำเนินชีวิต

(ข) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

การส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จึงจำเป็นต้องสร้างพระเครื่องเพื่อเป็นกุศโลบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะเดินทางมาเที่ยวยังชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เรื่องพระเครื่อง ก็จะทำให้มีการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธขึ้นมา ซึ่งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นต่อเรื่องนี้ว่า

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยตั้งอยู่บนฐานของพระเครื่องและที่สำคัญในการสร้างคุณค่าของพระเครื่องในฐานะที่เป็นสื่อแสดงถึงอายุของพุทธศาสนาด้วย ในการสร้างพระเครื่องในแต่ละยุคจะเห็นได้ว่าเพื่อที่จะสืบทอดอายุพุทธศาสนาแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในแต่ละยุค และที่สำคัญถ้ามองในแง่มิติทางการเมือง เช่นคุณค่าของการสร้างพระเครื่อง บ่งบอกถึงความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ (พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร., สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ การสร้างพระเครื่องยังใช้เป็นกุศโลบายส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนและสังคม กล่าวคือ พระเครื่องเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิตในเรื่องของไตรสิกขา โดยเฉพาะเรื่องของปัญญา เช่นเราเห็นพระเครื่องจะก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจในฐานะที่มองเห็นพระเครื่องเป็นสัญลักษณ์สื่อแทนพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง อย่างถึงที่สุดจนบรรลุธรรมเป็นพระบรมครู เป็นศาสดาเอกของโลก การที่เราสร้างพระเครื่องขึ้นมาจะต้องให้มีความสอดคล้อง



สูงสุดคือหลักของปัญญา เพื่อที่จะให้คนที่เขานับถือ พระเครื่องหรืออาราธนาพระเครื่องจะต้องตั้งอยู่บนฐานของ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเฉพาะในตัวของปัญญานี้ที่จะ นำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ เพราะฉะนั้นการมีพระเครื่องไม่ใช่ หมายเพียงแค่ว่าเพื่อให้ปฏิบัติของพระเครื่องคุ้มครอง ตนเองเท่านั้น แต่หมายถึงการที่เราจะต้องบำเพ็ญปัญญา ของตนเองให้อย่างสูงสุดเพื่อที่จะให้พ้นจากความทุกข์นี้ได้ จะต้องสอดคล้องในลักษณะอย่างนี้เพราะฉะนั้นการที่ถือ พระเครื่องหรือสร้างพระเครื่อง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นใดก็ตาม มา แต่ว่าจุดสูงสุดแล้วแล้วต้องให้สอดคล้องกับหลักสูงสุด ของพระพุทธศาสนาคือเรื่องของปัญญา (พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร., สัมภาษณ์)

(ค) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็น กุศโลบายเพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา

การส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบาย เพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา ได้แก่ การส่งเสริมความ มั่นคง ทำนุบำรุง และสืบทอดพระพุทธศาสนา จำเป็นต้อง สร้างพระเครื่องเพื่อเป็นกุศโลบายให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย ย่อมส่งผลดีต่อความมั่นคง และเป็นการทำนุบำรุงและ สืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปได้ ดังนั้นนักวิชาการทาง พระพุทธศาสนากล่าวว่า

ในสมัยโบราณ มีการสร้างพระเครื่องเพื่อเป็นสื่อกลาง ให้กับพุทธศาสนิกชน ให้เข้าถึงและมีหลักธรรมคำสอนของ องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าในจิตใจอยู่เสมอ การกระทำการใดๆ จะต้องมีสติจะต้องรู้ตัวตลอดเวลา ซึ่งการสร้างพระเครื่อง ของคนโบราณจะสร้างพระเครื่องให้กับนักรบ อาจมีการลง เวทมนต์คาถาให้มีความอยู่ยงคงกระพันหรือเมตตามหานิยม ก็สุดแล้วแต่ที่จะนำไปใช้ในแต่ละกิจแต่ละการ แต่ที่สำคัญ คือ ต้องการให้บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธมีจิตสำนึกอยู่ ตลอดเวลาว่าจะต้องยึดเอาหลักธรรมขององค์สัมมา สัมพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ให้ตัวเองรู้สึกดีรู้สึกชั่ อยู่ตลอดเวลา นี่คือแนวที่มาของพระเครื่อง (สิปปบวร แก้วงาม, สัมภาษณ์)

ดังนั้น การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย จึงเป็นการส่งเสริมความมั่นคง ทำนุบำรุง และสืบทอด พระพุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กันด้วย เมื่อพุทธศาสนิกชนมี พระเครื่องประจำตัว และเกิดเป็นธรรมเนียมการบูชาพระ เครื่องเพื่อให้เกิดการคิด การพูด หรือการกระทำที่ดี รวมทั้ง มีพระเครื่องเตือนสติตัวเองไว้เสมอ ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม หรือพระสงฆ์ จึงเป็นการส่งเสริมความมั่นคง ทำนุ บำรุง และสืบทอดพระพุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กันด้วย ทั้งนี้ แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่ามีประเด็นสำคัญที่ ควรพิจารณา คือ ๑) การสร้างพระเครื่องจะต้องได้รับการ อนุญาตอย่างชัดเจน ๒) มีการกำหนดองค์ประกอบ ขนาด วิธีการสร้าง และวัตถุประสงค์ของการสร้างต้องชัดเจน ๓) ต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ของพระเป็นที่ตั้ง เพื่อไม่ให้เกิด การผิดเพี้ยนของรูปแบบ และรูปลักษณะของงาน เช่น การสร้างพระพุทธรูป หรือการสร้างพระกริ่ง ก็ควร สืบทอดอัตลักษณ์ไว้ ไม่ควรจะไปทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ๔) มีการกำกับดูแลกระบวนการสร้างตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ๕) สถานที่จัดวางพระเครื่องต้องม ีความเหมาะสม (สิปปบวร แก้วงาม, สัมภาษณ์) การสร้าง พระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันสามารถเป็นเครื่องมือสร้าง มั่นคง ทำนุบำรุง และสืบทอดพระพุทธศาสนา คือช่วยทำให้ ประชาชนหันมาสนใจพระพุทธศาสนาได้และช่วยทำให้ ศรัทธาและปัญญาเพิ่มขึ้นได้อีก เพราะปัญหาที่มีผล กระทบต่อพระพุทธศาสนา คือ การสร้างพระเครื่องเป็นเรื่อง ในเชิงพาณิชย์หรือการค้าขาย และเป็นการสร้างในลักษณะ ที่ใหญ่โตและมุ่งเน้นในเชิงปริมาณมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้ ประชาชนเกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้ ดังนั้น พระเครื่องจึงเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างศรัทธาเข้าสู่ปัญญาเท่านั้น

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องในสังคมไทย ปัจจุบัน คือการมุ่งไปที่เรื่องผลประโยชน์ในเชิงวัตถุหรือ เงินทองมากเกินไป ทำให้ประชาชนไม่สนใจเรื่องปรัชญาและ วัตถุประสงค์ที่แท้จริงที่แฝงอยู่ในการสร้างพระเครื่อง จนใน ที่สุด สิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในพระเครื่องอาจจะถูกละเลยและ



ล้มเลิกไปได้ สาเหตุสำคัญมาจากวิธีคิดและกระแสนการสร้างวัตถุของโลกสมัยใหม่ ซึ่งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนามีความเห็นว่

การสร้างพระเครื่องที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศรัทธาและปัญญา จะไม่เกิดปัญหา แต่การสร้างพระเครื่องที่เป็นปัญหาคือตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลภะและโทสะ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความโลภ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอวิชชา การสร้างพระเครื่องที่ตั้งอยู่บนความโลภ มุ่งหวังเชิงธุรกิจ เอาไรต์เอาเปรียบผู้บริโภคไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญาในการที่จะส่งเสริมให้คนยึดมั่นในคุณงามความดีโดยมีพระเครื่องเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ปัจจุบันปัญหามันเกิดขึ้นจากการสร้างพระเครื่องเพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจ เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์ทางการกอบโกยกำไร แล้วคำกำไรเกินควร ซึ่งมีการค้าขายพระเครื่องราคาที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะฉะนั้นปัญหาของการสร้างพระเครื่องจริงๆ แล้วสืบเนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญ คืออยู่บนพื้นฐานของโลภะและอวิชชา (พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร., สัมภาษณ์) การสร้างพระเครื่องในสังคมไทยปัจจุบันมีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องหรืออาจถึงขัดแย้งกับข้อกำหนดตามหลักพุทธธรรม คือ สอดคล้องกับการให้ฝึกสติหรืออนุสติ และการบูชาสิ่งที่ควรบูชา รวมทั้งการให้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ถ้าการสร้างมีจุดมุ่งหมายอย่างนั้นและผู้นำพระเครื่องไปใช้ในแนวทางนี้การสร้างพระเครื่องในปัจจุบันก็ถือว่าการสร้างพระเครื่องเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธบูชา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่ควรทำ ส่วนที่ไม่สอดคล้องคือการสร้างพระเครื่องในเชิงพุทธพาณิชย์ที่มุ่งหาผลประโยชน์ทางวัตถุ การสร้างเพื่อเป็นการมุ่งด้านหาเงิน การสร้างเพื่อให้คนหลงเชื่อมกมายในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นเรื่องมิจฉาอาชีวะและเป็นบาปที่ไม่ควรทำ ซึ่งไม่สอดคล้องกับคุณค่าแนวพุทธที่เป็นเรื่องจิตวิญญูณ เป็นเรื่องนามธรรมและคุณธรรม (ศ.ดร.วัชรงามจิตฺตเจริญ, สัมภาษณ์)

๔.๓.๓ สรุปแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย

การสร้างพระเครื่องในสังคมไทยมีการจัดสร้างขึ้นมาอย่างหลากหลายรูปแบบ และยังหาข้อสรุปในเชิงวิชาการไม่ได้อย่างชัดเจนว่าการสร้างพระเครื่องมีหลักการตามแนวพระพุทธศาสนาหรือมีแนวทางที่เปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่งมากนักน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตาม การศึกษาข้อมูลผ่านงานวิจัยฉบับนี้ สามารถจัดกลุ่มของปัญหาได้ ๓ ด้าน ประกอบด้วย ปัญหาด้านรูปแบบการสร้างพระเครื่อง ปัญหาด้านการกำกับควบคุมการสร้างพระเครื่อง และปัญหาด้านการให้คุณค่าพระเครื่อง ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อหลักการในทางพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่องในสังคมไทย ทำให้คุณค่าของการสร้างพระเครื่องถูกลดทอนลงไป ทั้งนี้ แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยให้ความสำคัญแก่การแก้ไขปัญหาดัง ๓ ด้านเป็นหลัก แนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยอาศัยปัจจัยหลัก ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ๒) แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า และ ๓) แนวทางในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย ซึ่งปัจจัยหลักทั้ง ๓ ประการนี้ต้องทำงานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ เริ่มจากปัจจัยแรกคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ประกอบด้วย ๑) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างพระเครื่อง ๒) ผู้มีหน้าที่ให้ความรู้และกำกับดูแลการสร้างพระเครื่อง และ ๓) ผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง ปัจจัยต่อมาคือ แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการคือ ๑) ปลุกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องและคุณค่าของพระเครื่อง ๒) กำกับดูแลกระบวนการสร้างพระเครื่องให้มีความถูกต้อง ๓) กำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้าง



พระเครื่อง ๔) ส่งเสริมให้คนมีศรัทธาที่ถูกต้องต่อการสร้างพระเครื่อง และ ๕) ส่งเสริมการสร้างพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน และพระพุทธศาสนา และปัจจัยสุดท้ายคือ แนวทางในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย มีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) แนวทางที่ไม่ขัดกับหลักพระวินัยและสวดคล้องกับหลักพุทธธรรม ๒) แนวทางที่ไม่ขัดกับกฎหมายและบทบัญญัติของคณะสงฆ์ ๓) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาคนโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย เช่น การพัฒนาสัมมาทิฐิ การปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ๔) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย เช่น การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาร่วมสร้างพระเครื่อง การพัฒนาชุมชนให้มีความสงบสุขโดยคนในชุมชนพร้อมใจกันรักษาศีลและเจริญจิตภาวนาอย่างสม่ำเสมอ และ ๕) แนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยใช้พระเครื่องเป็นกุศโลบาย ได้แก่ การเสริมสร้างความมั่นคง การทำนุบำรุง และการสืบทอดพระพุทธศาสนา

ปัจจัยหลักทั้ง ๓ ประการดังกล่าว จะดำเนินไปอย่างเป็นระบบ มีความเชื่อมโยงกัน ลักษณะเป็นกลไกที่หมุนวนเป็นวัฏจักร โดยมีกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าเป็นผู้ขับเคลื่อน กล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่ม เป็นทั้งผู้เริ่มกระบวนการและเป็นผู้รับผลทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่ม จะพบว่า กลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการขับเคลื่อนกลไกการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าคือ ผู้นิยมหรือผู้บูชาพระเครื่อง กล่าวคือ หากกลุ่มผู้นิยมหรือผู้บูชาไม่เข้าใจถึงคุณค่าแท้ของพระเครื่อง ย่อมส่งผลต่อเนื่องไปยังกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระเครื่อง ให้มีการสร้างพระเครื่องที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายตามความนิยมหรือความศรัทธาของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังส่งผลให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการสร้างพระเครื่องทำงานได้ยากลำบาก ซึ่งประเด็นดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อ

หลักการทางพระพุทธศาสนาและวงการพระเครื่องจนยากต่อการแก้ไข

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าทั้ง ๓ กลุ่มมีความสำคัญอย่างมากกับแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทย ในฐานะเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาและเป็นปัจจัยสำคัญในลำดับแรกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่มจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในคุณค่าแท้ของพระเครื่องที่ถูกสร้างขึ้นว่ามีความเชื่อมโยงกับหลักพระพุทธศาสนาอย่างไร ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ กลุ่มร่วมมือกันกำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า และสุดท้ายคือการลงมือปฏิบัติตามแนวทางส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น เพื่อการขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง คนทั้ง ๓ กลุ่มจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ โดยมีสถาบันสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำหน้าที่ปลูกฝังให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่องและคุณค่าของพระเครื่อง ทำหน้าที่กำกับดูแลกระบวนการสร้างพระเครื่องให้มีความถูกต้อง และทำหน้าที่กำกับดูแลการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง เมื่อคนทั้ง ๓ กลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้แล้ว จึงสามารถสร้างพระเครื่องตามแนวทางในการพัฒนาการสร้างพระเครื่องและแนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสร้างพระเครื่องที่กำหนดขึ้นได้ถูกต้อง จึงจะส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

๕. บทสรุป

จากการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า การสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่าเป็นกระบวนการสร้างพระเครื่องที่เน้นความถูกต้องและเน้นการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับองค์ประกอบต่างๆ



ที่ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกันในสังคมไทยไปพร้อม ๆ กันด้วยการคำนึงถึงความถูกต้องหมายถึง กระบวนการสร้างพระเครื่องต้องไม่ขัดกับพระธรรมวินัย หลักกฎหมาย และบทบัญญัติของคณะสงฆ์ ส่วนการคำนึงถึงการสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นแก่องค์กรประกอบต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกันในสังคมไทยไปพร้อม ๆ กันนั้น คำนึงถึงการสร้างคุณค่าใน

๓ ด้านหลักคือ สร้างคุณค่าในด้านการพัฒนามนุษย์ สร้างคุณค่าในด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม และสร้างคุณค่าในด้านการพัฒนาพระพุทธศาสนา หากกระบวนการสร้างพระเครื่องในสังคมไทยดำเนินไปในลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการสร้างพระเครื่องที่มีคุณค่า และสามารถสร้างคุณค่าให้แก่สังคมไทยได้อย่างแท้จริง





บรรณานุกรม

หนังสือ/บทความ/งานวิจัย

- เกริกเกียรติ ไพบูลย์ศิลป์. ๒๕๔๗. **กำเนิดและวิวัฒนาการของพระเครื่องในสังคมไทยตั้งแต่สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยาถึงปัจจุบัน**. ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชายนำ ภาวิมล. ๒๕๓๗. **พุทธพาณิชย์ : ผลกระทบจากการใช้สื่อสารมวลชนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อจำหน่ายพระเครื่องที่มีต่อทัศนคติและความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในเรื่องสัญลักษณ์ของศาสนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี. ๒๕๓๘. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์. ๒๕๕๕. **ประวัติศาสตร์ผ่านพระเครื่อง : คติความเชื่อและพุทธพาณิชย์**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ตรียม์ปวย. ๒๕๒๐. **ปริวรรตอธิบายแห่งพระเครื่องฯ เล่ม ๑ : พระสมเด็จ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- เทพชู ทับทอง. ๒๕๐๘. **พระเครื่องและพระบูชา พระกรุเก่าวัด**. ธนบุรี : ป. พิศนาคะการพิมพ์.
- ชนกฤต ลอยสุวรรณ. ๒๕๔๖. **การศึกษาคติความเชื่อของชุมชนโบราณสมัยทวารวดีในลุ่มแม่น้ำแม่กลองและท่าจีน : กรณีศึกษาจากพระพิมพ์ดินเผา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. ๒๕๕๔. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธคุณในสื่อสิ่งพิมพ์พระเครื่อง**. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิติพันธุ์ ชื่นชอบ. ๒๕๕๔. **การพัฒนาระบบการตรวจนับสินค้าสำหรับธุรกิจตลาดพระ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิธินันท์ วิภูศิริ. ๒๕๕๔. **พฤติกรรมและการเข้าบูชาพระเครื่องในศูนย์พระเครื่องห้างสรรพสินค้าพันธุ์ทิพย์พลาซ่า สาขางามวงศ์วาน**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บทบรรณาธิการ. ๒๕๖๐. **สร้างพระเครื่อง : อย่างเป็นบุญ อย่างเป็นบาป**. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) : ๗-๙.
- บุศรา สว่างศรี. ๒๕๔๙. **พุทธพาณิชย์ : พระเครื่อง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรทิพย์ นิธิโกสินทร์. ๒๕๕๓. **วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์และรูปแบบการดำเนินธุรกิจพระเครื่องในตลาดพระเครื่ององค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระจิรวัดน์ ภาทวาทุโธ. ๒๕๕๘. **ศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นสื่อสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระมหาเชิด เจริญรัมย์. ๒๕๔๑. **พระเครื่องกับสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีที่คณะของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.



พิริยะ ไกรฤกษ์. ๒๕๑๘. **ประติมากรรมสมัยทวารวดีที่บริเวณถ้ำเขาวงจังหวัดราชบุรี : ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย.**

กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

ยอร์ช เซเดส์. ๒๕๒๖. **ตำนานพระพิมพ์.** แปลโดย หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. ๒๕๒๖. **ตำนานอักษรไทย ตำนานพระพิมพ์**

การขุดค้นที่ทุ่งตึก ศิลปะไทยสมัยสุโขทัย ราชธานีรุ่นแรกของไทย. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา.

ยอร์ช เซเดส์. ๒๕๐๗. **ตำนานพระพิมพ์.** กรุงเทพมหานคร : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

รอบทิศ ไวยสุศรี. ๒๕๕๕. **การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม.** วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัศมี เตชะธาดากุล. ๒๕๓๕. **ค่านิยมในการสะสมพระพิมพ์ (พระเครื่อง).** สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา

ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ลา ลูแบร์. ๒๕๑๐. **ราชอาณาจักรสยาม เล่ม ๑.** แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ๒๕๓๗. **พระเครื่องในเมืองสยาม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

ศศิวิมล สิทธิโชค. ๒๕๕๗. **ปัญหาในการควบคุมการจัดสร้างและการเช่าบูชาวัตถุมงคลตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา**

ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย.

ศิริพร ทศนศรี. ๒๕๕๘. **หลักความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อส่วนประสมทางการตลาด : กรณีการเช่า วัตถุมงคล.** รายงาน

การวิจัย มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

สงคราม สุเทพากุล. ๒๕๕๖. **พุทธพาณิชย์.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมาคมผู้นิยมพระเครื่องพระบูชาไทย. ๒๕๖๐. **ประวัติ.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.samakomphra.com/about-us/history/> [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

สรพล ไศภิตกุล. ๒๕๔๐. **สุดยอดเหรียญพระเครื่อง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

สุรพร ถาวรพานิช. ๒๕๖๐. **เมืองไทย เมืองพุทธ: การทำพระเครื่องให้เป็นสินค้า ธุรกิจพระเครื่อง.** เศรษฐศาสตร์การเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.siamintelligence.com/thailand-buddhist-land-and-amulet-business/> [๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, หม่อมหลวง. ๒๕๒๘. **การศึกษาพระพิมพ์ภาคใต้ของประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. ๒๕๓๐. **พระพุทธรูปในพระบรมมหาราชวัง.** กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง

กรุ๊ป จำกัด.

อุทัย ไซยานนท์. ๒๕๔๖. **วรรณกรรมกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑-๒-๓.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์น้ำฝนจำกัด.

อำนาจ ยอดทอง. ๒๕๕๗. **พุทธศิลป์กับการนำไปประดับตกแต่งโรงแรม : ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม?** วารสาร

มหาจุฬาวชิการ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๕๗).

สัมภาษณ์

พระมหาหมณวินทร์ ปุริสุตโตโม,ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์. ภาควิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). ประธานมูลนิธิวิมุตตยาลัย. สัมภาษณ์, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.



พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน,ดร. รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์, ๒๕
มีนาคม ๒๕๖๑.

วัชระ งามจิตรเจริญ. ศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาประวัติศาสตร์ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์, ๙ พฤศจิกายน ตุลาคม ๒๕๖๐.

ลีปป์บวร แก้วงาม. ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, ๖
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

